

Published on 10th of every month

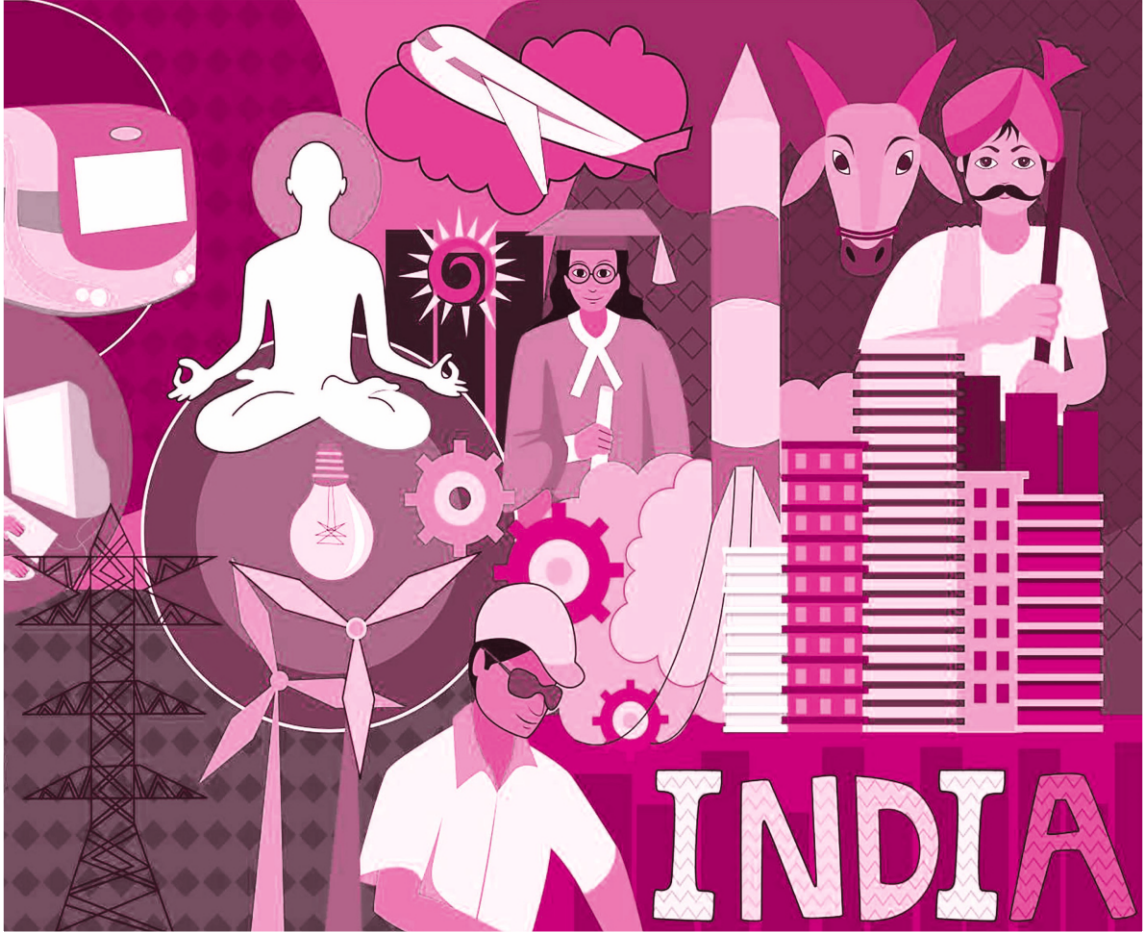
ગ્રામસ્વરાજ

અંક : ૯ • વર્ષ : ૭૯ • ૧૦ ડિસેમ્બર, ૨૦૨૫

કિંમત ₹ ૭ • વાર્ષિક લવાજમ : ₹ ૮૦

GRAMSWARAJ GUJ. MONTHLY
RNI No. 1799/57 Permitted to
post at Ahmedabad P.S.O. on
tenth of every month under postal
Regd. No. GAMC 38, 2024-2026
issued by S.S.P. Ahmedabad
valid upto 31-12-2026, Licence
to Post without prepayment
No. PMG/NG/049/2024-2026
valid upto 31-12-2026

ઘર ઘર સ્પદેશી, હર ઘર સ્પદેશી

અનુક્રમણિકા

અંક-૯ • વર્ષ : ૭૯
૧૦ ડિસેમ્બર, ૨૦૨૫

તંત્રી : ડૉ. રાજેન્દ્ર સી. ત્રિવેદી

સંપાદક મંડળ

- * ઘનશ્યામભાઈ એચ. અમીન
- * ભીખાભાઈ ઝ. પટેલ

* વાર્ષિક લવાજમ : રૂ. ૮૦

* છૂટક નકલ : રૂ. ૭

પત્રવ્યવહારનું અને લવાજમ
મોકલવાનું સરનામું :
ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘ
સહયોગ, જ્યોતિસંઘની પાછળ, રીલીફ રોડ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૧

- * ટે.નં. ૨૫૩૫૨૨૨૦ (૧૮૩) ગ્રામ : સહયોગ
- * ફેક્સ નં. : (૦૭૯) ૨૫૩૫૧૩૬૦
- * website : www.gujaratscu.com
- * E-mail : sahakarguj1850@gmail.com

૭૨મા અખિલ ભારત સહકાર સપ્તાહ
ઉજવણી કાર્યક્રમ ૩

સહકારી ક્ષેત્રે કાર્યક્ષમતા, જવાબદારી અને
પારદર્શિતા વધારવા માટે ડિજિટલાઈઝેશનને
પ્રોત્સાહન આપવું ૫

ત્રિભુવન સહકારી યુનિવર્સિટી દ્વારા
સંશોધન, તાલીમ અને સહકારી શિક્ષણમાં
પરિવર્તન થશે ૮

સહકારી સંસ્થાઓ દ્વારા ગ્રામીણ વિકાસને
મજબૂત બનાવવો ૧૨

ભારતની સહકારી પ્રવૃત્તિ માટે રાષ્ટ્રીય
સહકાર નીતિ આર્થિક અને માળખાગત
રોડમેપ બની રહેશે ૧૭

સહકારી ઉદ્યોગ-સાહસિકતા દ્વારા યુવાનો,
મહિલાઓ અને નબળા ક્ષેત્રો જેવાં કે
હસ્તકલા, હાથવણાટ, શ્રમ, મત્સ્યોદ્યોગને
સશક્ત બનાવવા ૨૧

ઉભરતા સંભવિત ક્ષેત્રોમાં સહકારી
સંસ્થાઓનું વિસ્તરણ કરવું ૨૬

વૈશ્વિક હરિફાઈમાં નવીન સહકારી
વ્યાવસાયિક મોડેલ્સ સ્થાપવા ૩૧

ગ્રામસ્વરાજ

- * દર મહિનાની દસમી તારીખે પ્રગટ થાય છે.
- * નવું વર્ષ એપ્રિલથી શરૂ થાય છે. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૮૦ છે.
- * છૂટક નકલ રૂ. ૭-૦૦ ગમે તે અંકથી ગ્રાહક થઈ શકે છે. • લેખમાં પ્રગટ થતાં વિચારો લેખકના છે. પ્રકાશિત થતાં લેખો સાથે તંત્રી કે સંપાદક મંડળ સંમત છે, તેવું માનવું નહીં.
- * ગુજરાત રાજ્યની સહકારી મંડળીઓના કાયદા કલમ ૬૯ અનુસાર ગુજરાત રાજ્ય સહકારી સંઘના શિક્ષણ ફાળામાં નિયમિત ફાળો ભરનાર સહકારી સંસ્થાને વિના લવાજમે ‘ગ્રામસ્વરાજ’ મોકલવામાં આવે છે.
- * ‘ગ્રામસ્વરાજ’ માસિક તથા ‘સહકાર’ પાક્ષિકનું સંયુક્ત લવાજમ રૂ. ૧૫૦.૦૦ છે.
- * રાજ્ય સહકારી સંઘના સભાસદોને “ગ્રામસ્વરાજ” તથા ‘સહકાર’ વિના લવાજમે મોકલવામાં આવે છે.

૭૨મા અખિલ ભારત સહકાર સપ્તાહ ઉજવણી કાર્યક્રમ

પ્રસ્તાવના :

ભારતીય સહકારી ચળવળની સર્વોચ્ચ સંસ્થા નેશનલ કો-ઓપરેટિવ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (એનસીયુઆઈ) દ્વારા દેશમાં સહકારી વિચારધારા અને ભાવનાનો પ્રચાર-પ્રસાર કરવા માટે દર વર્ષની જેમ આ વર્ષે પણ તા. ૧૪થી ૨૦ નવેમ્બર ૨૦૨૫ દરમિયાન ૭૨મા અખિલ ભારત સહકાર સપ્તાહની ઉજવણી કરવામાં આવી હતી.

સહકારી પ્રવૃત્તિને પ્રોત્સાહન આપવા અને સહકારી ક્ષેત્રને સુદૃઢ બનાવવા સપ્તાહભર વિવિધ કાર્યક્રમો જેવા કે, કાર્યશાળાઓ (વર્કશોપ્સ), પરિસંવાદો (સેમિનાર્સ), સ્પર્ધાઓ અને સંગોષ્ઠિ વગેરે યોજવામાં આવ્યાં હતાં. રાજ્ય સ્તરના કાર્યક્રમોમાં આવતી ભલામણો સમગ્ર દેશમાં સહકારી સંસ્થાઓના સુસંચાલન-સુશાસન સુધારવા, પારદર્શિતા સુનિશ્ચિત કરવા અને તેમની સમગ્ર કામગીરી વધારવામાં મહત્વની ભૂમિકા ભજવે છે.

વર્ષ ૨૦૨૧માં સ્થપાયેલા સહકાર મંત્રાલયે એક સમર્પિત નીતિ અને વહીવટી માળખું પૂરું પાડીને, સહકારી સંસ્થાઓ માટે ‘ઇઝ ઓફ ડૂઈંગ બિઝનેસ’ અને ‘સહકારથી સમૃદ્ધિ’ (Prosperity through Co-

operation)ની સંકલ્પના અને મંત્રને સિદ્ધ કરવા માટે તેના પાયાને મજબૂત કરીને ભારતમાં સહકારી ચળવળમાં યોગદાન આપે છે. જેમાં મલ્ટી-સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ (MSCS)ના વિકાસને પ્રોત્સાહિત કરી તેને સક્ષમ બનાવવું, કમ્પ્યુટરાઈઝેશન દ્વારા સહકારી ક્ષેત્રનું આધુનિકીકરણ કરવું અને પ્રાથમિક કૃષિ ધિરાણ મંડળીઓનો (PACS) કોમન સર્વિસ સેન્ટર્સ (CSCS) તરીકે લાભ લઈને સેવાઓની પહોંચને વિસ્તૃત બનાવવા જેવી મહત્વપૂર્ણ બાબતોનો સમાવેશ થાય છે. સહકાર મંત્રાલયે તાજેતરમાં રાષ્ટ્રીય સહકાર નીતિ-૨૦૨૫ અમલમાં મૂકી છે., જેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય ‘સહકાર દ્વારા સમૃદ્ધિ’ હાંસલ કરવાનો છે.

આ વર્ષે સહકાર સપ્તાહની ઉજવણી ‘આત્મનિર્ભર ભારત માટે સહકારી ક્ષેત્ર શ્રેષ્ઠ માધ્યમ છે’ એ મુખ્ય વિષયવસ્તુને કેન્દ્રસ્થાને રાખીને કરવામાં આવી છે. આ વિષયવસ્તુ આત્મનિર્ભર ભારતના વિઝનને સાકાર કરવામાં સહકારી ક્ષેત્ર અને સહકારી સંસ્થાઓની મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકાને રેખાંકિત કરે છે. ખાસ કરીને કૃષિ, ગ્રામીણ ધિરાણ, માઈક્રો-એન્ટરપ્રાઇઝિસ અને મહિલા

*** ગ્રામસ્વરાજ ***

સશક્તિકરણ જેવા ક્ષેત્રોમાં સહકારી ક્ષેત્રેની સરકારી સંસ્થાઓ સામાજિક-આર્થિક મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકાને પ્રાધાન્ય આપે છે પ્રગતિની ગતિશીલ સંસ્થાઓ તરીકે ઉભરી શકે છે.

ભારતમાં સહકારી ચળવળ વ્યૂહાત્મક નીતિગત સુધારવા, ડિજિટલ પરિવર્તન અને ક્ષમતા નિર્માણ વગેરે પહેલ દ્વારા સહકારી ચળવળના પુનરુત્થાનની અપાર સંભાવનાઓ રહેલી છે. આ પ્રયાસો સાથે પીએમ-કિસાન (PM-KISAN), નેશનલ રૂરલ લાઈવલિહૂડ મિશન (NRLM) જેવા મુખ્ય સહકારી કાર્યક્રમો અને અન્ય સહકારી વિકાસ યોજનાઓને સાંકળીને તેમજ બહુહિતધારક ભાગીદારીને પ્રોત્સાહિત કરીને

રાષ્ટ્ર આત્મનિર્ભરતા તરફ આગળ વધી રહ્યું છે. ત્યારે સહકારી ક્ષેત્ર પણ સમાવેશક વૃદ્ધિ હાંસલ કરવામાં, ન્યાયપૂર્ણ સંસાધન વિતરણ સુનિશ્ચિત કરવામાં અને આત્મનિર્ભર ભારતના ખ્યાલમાં સામૂહિક અને સામુદાયિક સમૃદ્ધિની ભાવનાને મજબૂત કરવામાં પરિવર્તનકારી ભૂમિકા ભજવવા માટે તૈયાર છે.

૭૨મા અખિલ ભારત સહકાર સપ્તાહ

૧૪થી ૨૦ નવેમ્બર, ૨૦૨૫

-- મુખ્ય વિષયવસ્તુ :-

“આત્મનિર્ભર ભારત માટે સહકારી ક્ષેત્ર શ્રેષ્ઠ માધ્યમ છે.”

૧૪-૧૧-૨૦૨૫	સહકારી ક્ષેત્રે કાર્યક્ષમતા, જવાબદારી અને પારદર્શિતા વધારવા માટે ડિજિટલાઈઝેશનને પ્રોત્સાહન આપવું.
૧૫-૧૧-૨૦૨૫	ત્રિભુવન સહકારી યુનિવર્સિટી દ્વારા સંશોધન અને સહકારી શિક્ષણમાં પરિવર્તન થશે.
૧૬-૧૧-૨૦૨૫	સહકારી સંસ્થાઓ દ્વારા ગ્રામીણ વિકાસને મજબૂત બનાવવો.
૧૭-૧૧-૨૦૨૫	ભારતની સહકારી પ્રવૃત્તિ માટે રાષ્ટ્રીય સહકારી નીતિ આર્થિક અને માળખાગત રોડમેપ બની રહેશે.
૧૮-૧૧-૨૦૨૫	સહકારી ઉદ્યોગ સાહસિકતા દ્વારા યુવાનો, મહિલાઓ અને નબળા ક્ષેત્રો જેવાં કે, હસ્તકલા, હાથવણાટ, શ્રમ, મત્સ્યોદ્યોગને સશક્ત બનાવવા.
૧૯-૧૧-૨૦૨૫	પ્રવાસન, આરોગ્ય, ગ્રીન એનર્જી, પ્લેટફોર્મ કોપ્સ, કિચન કોપ્સ અને અન્ય કોઈપણ ઉભરતા સંભવિત ક્ષેત્રોમાં સહકારી સંસ્થાઓનું વિસ્તરણ કરવું.
૨૦-૧૧-૨૦૨૫	વૈશ્વિક હરિફાઈમાં નવીન સહકારી વ્યાવસાયિક મોડેલો સ્થાપવા.

૧૦-૧૨-૨૦૨૫

૪

સહકારી ક્ષેત્રે કાર્યક્ષમતા, જવાબદારી અને પારદર્શિતા વધારવા માટે ડિજિટલાઈઝેશનને પ્રોત્સાહન આપવું

ઝડપી ટેકનોલોજિકલ પરિવર્તનના આ યુગમાં ડિજિટલાઈઝેશન તમામ ક્ષેત્રોમાં કાર્યક્ષમતા, જવાબદારી અને પારદર્શિતાના મુખ્ય ચાલક બળ તરીકે ઉભરી આવ્યું છે. સરકારી સંસ્થાઓ, સહકારી સંસ્થાઓ લઈને ખાનગી સાહસો દરેક માટે ડિજિટલ સાધનો અપનાવવા એ હવે પસંદગી નહીં, પરંતુ અસરકારક સુસંચાલન અને ટકાઉ વિકાસ-માટેની આવશ્યકતા છે. આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સ (AI), મશીન લર્નિંગ (ML), ધી ઇન્ટરનેટ ઓફ થિંગ્સ (IoT) અને ક્લાઉડ કમ્પ્યુટિંગ જેવી ડિજિટલ ટેકનોલોજીના એકીકરણના કારણે સંસ્થાઓના સુસંચાલન, સંચાર અને મૂલ્ય પ્રદાન કરવાની રીત અને પદ્ધતિમાં ક્રાંતિ આવી છે.

૧. ડિજિટલાઈઝેશન દ્વારા સુસંચાલન કાર્યક્ષમતામાં વધારો

સહકારી સંસ્થાઓમાં ડિજિટલાઈઝેશન સંચાલન કાર્યક્ષમતામાં વધારો કરે છે. તે સંસ્થાઓને ખર્ચ ઘટાડવા, ઉત્પાદકતા સુધારવા અને માહિતી આધારિત, ડેટા સંચાલિત નિર્ણયો લેવામાં મદદ કરે છે. પરંપરાગત સિસ્ટમ્સના સ્થાને ડિજિટલ ટેકનોલોજીનો દ્વારા બદલાતી બજાર

પરિસ્થિતિઓ સામે સહકારી મંડળીઓ કાર્ય ક્ષમતા અને સ્થિતિ સ્થાપકતા મેળવી ટેકી રહેવા સક્ષમ બને છે.

મુખ્ય લાભો :

- ખર્ચમાં ઘટાડો
- ઉત્પાદકતામાં વધારો
- ગુણવત્તામાં વધારો
- માહિતી આધારિત નિર્ણયો લેવા
- પડકારો અને તકો માટે ઝડપી નવીનીકરણ અને અનુકૂળન ક્ષમતામાં વધારો કરે છે.

અમલીકરણ માટેની વ્યૂહરચનાઓ :

- ઓટોમેશનમાં રોકાણ કરવું
- ક્લાઉડ આધારિત સિસ્ટમ્સ અપનાવવી
- ડેટા એનાલિટિક્સનો લાભ ઉઠાવવો
- આઈઓટી અને નવીન ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરવો
- ડિજિટલ પ્લેટફોર્મ દ્વારા ટીમ વર્ક અને કોમ્યુનિકેશન પ્રોત્સાહન આપી સભાસદોનો સહયોગ વધારવો.

૨. ડિજિટલ સાધનો દ્વારા પારદર્શિતાને પ્રોત્સાહન અપનાવું :

પારદર્શિતા એ સુસંચાલનનો પાયો છે.

ડિજિટલાઈઝેશન વ્યવહારોને સ્વયં-સંચાલિત, ડેટાને એકઠાં કરીને અને માહિતીને જાહેર જનતા માટે સુલભ બનાવી પારદર્શિતાને પ્રોત્સાહન આપે છે. આ બાબત મુનસફીને મર્યાદિત કરી ભ્રષ્ટાચાર પર અંકુશ મૂકે છે. જાહેર વિશ્વાસનું નિર્માણ કરે છે. ઈલેક્ટ્રોનિક સંપાદન પદ્ધતિ, ઓપન ડેટા પ્લેટફોર્મ અને ડિજિટલ ડેટાબોર્ડ કામગીરી દર્શાવવા અને ઓળખ ક્ષમતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે હવે ખૂબ જરૂરી બની ગયા છે.

ડિજિટલાઈઝેશન પારદર્શિતાને કઈ રીતે વધારે છે ?

- **પ્રક્રિયાનું ઓટોમેશન :** સ્વયંસંચાલિત પદ્ધતિ માનવીય હસ્તક્ષેપ ઘટાડે છે, જેનાથી કોઈ હેરાફેરી થવાનો કે પૂર્વાગ્રહનો હોવાનો અવકાશ રહેતો નથી.
- **ડેટાની સુલભતા :** ઓપન ડેટા પ્લેટફોર્મ નાણાકીય અને સંચાલન માહિતીને જાહેર સમીક્ષા માટે સરળતાથી ઉપલબ્ધ બનાવે છે.
- **સતત વાસ્તવિક મોનિટરિંગ:** નાણાભંડોળના પ્રવાહ અને સપ્લાય ચેઈન્સ ઉપર સતત દેખરેખ વિશ્વાસને વધારે છે.
- **ધોરણ-માનક સ્થાપન:** સમાન ડિજિટલ રેકોર્ડ્સ ‘સત્યનો એક જ સ્રોત’ બનાવે

છે, જેનાથી ઓડિટ અને કામગીરી અંગે ટ્રેકિંગની સુવિધા સરળ બની જાય છે.

ઉદાહરણો :

- **સ્વાસ્થ્ય સેવા (હેલ્થકેર) :** ડિજિટલાઈઝેશન ખોટી રીતે ભાવ-વધારાને અટકાવી દવાના યોગ્ય વિતરણને સુનિશ્ચિત કરે છે.
- **જાહેર ખર્ચ:** ઓનલાઈન ટ્રેકિંગ ટૂલ્સ બજેટના ઉપયોગ પર નજર રાખી ગેરરીતિઓ શોધવામાં મદદ કરે છે.
- **શિક્ષણ :** ડેટા પોર્ટલ્સ શાળાના નાણાભંડોળમાં પારદર્શિતાને સુધારે છે અને ગેરહાજરી કે સંસાધનોના દૂરુપયોગ પર અંકુશ મૂકે છે.
- **ખુલ્લું પ્રશાસન :** ઘણી સરકારો હવે પારદર્શક વહીવટ દર્શાવવા જોડે છે. અને લોક સમુદાયને તેના માટે વાસ્તવિક (રિઅલ ટાઈમ) ડેટા પ્રસિદ્ધ કરે છે.

લાભો :

- ભ્રષ્ટાચાર અને ગેરરીતિઓ ઘટાડે છે.
- નાગરિકો અને હિતધારકોમાં વિશ્વાસ ઊભો કરે છે.
- માહિતી આધારિત નીતિ ઘડવા અને નિર્ણય લેવા માટે સક્ષમ કરે.
- પ્રશાસનમાં સક્રિય જાહેર ભાગીદારીને પ્રોત્સાહન આપે.

૩. ડિજિટલ પરિવર્તન દ્વારા જવાબદારીને પ્રોત્સાહન :

- **પારદર્શક ઓડિટ ચકાસણી :** ડિજિટલ રેકૉર્ડ દરેક વ્યવહાર ચકાસી શકાય તેવા પુરાવા આપે છે, જે કાર્યક્ષમ ઓડિટને સક્ષમ કરે છે.
- **માનવ-ભૂલમાં ઘટાડો:** ઓટોમેશન ચોકસાઈ-સચોટતા સુનિશ્ચિત કરે છે અને વ્યક્તિગત હેરાફેરી-ગોટાળાને મર્યાદિત કરે છે.
- **વાસ્તવિક મોનિટરિંગ :** ડિજિટલ ડેટાબેઝ્સ સતત દેખરેખ અને તત્કાળ સુધારાત્મક પગલાંને સરળ બનાવે છે.
- **ડેટા ધોરણ સ્થાપન:** સામાન્ય ડેટા ફેમવર્ક તમામ વિભાગોમાં સુસંગતતા અને આંતરકાર્યક્ષમતા સુનિશ્ચિત કરે છે.
- **નાગરિક પ્રતિભાવ :** ઓનલાઈન પોર્ટલ્સ હિતધારકોને સીધા જોડવા, પ્રતિભાવ આપવા અને દેખરેખ સુનિશ્ચિત કરવા માટે સુવિધા આપે છે.

વ્યવહારમાં ઉદાહરણો :

- **જાહેર નાણાકીય ક્ષેત્ર :** ડિજિટલ જાહેર ખર્ચ વ્યવસ્થાપન મંજૂર થયેલ બજેટ પ્રમાણે જ નાણાનો ઉપયોગ થયો છે નહીં તે સુનિશ્ચિત કરે છે.
- **શિક્ષણ ક્ષેત્ર :** ડિજિટલ મોનિટરિંગ ગેરહાજરી અને છેતરપિંડીયુક્ત પ્રમાણ પત્રોને શોધી કાઢે છે.
- **એનજીઓ :** દાતાઓ અને સભ્યોની ક્રિયા-પ્રતિક્રિયા માટેના કાર્યક્રમના

અમલીકરણમાં પારદર્શિતા વધારે છે.

- **કોર્પોરેટ ગવર્નન્સ :** ડિજિટલ રેકૉર્ડ્સ અને સંદેશા વ્યવહાર નિર્ણય-લેવા અને આંતરિક જવાબદારીને સ્પષ્ટ કરી તેને પ્રોત્સાહિત કરે છે.

પરિણામો :

- સંસ્થાઓમાં સુધારેલા નૈતિક ધોરણો અને વિશ્વાસ.
- સંવર્ધિત કાર્યક્ષમતા અને સંસાધનોના દૂરુપયોગમાં ઘટાડો.
- ટકાઉ અસર માટે સુદૃઢ પ્રશાસન માળખાં.

નિષ્કર્ષ :

ડિજિટલાઈઝેશન એ ટેકનોલોજી વિકાસ કરતા કંઈક સવિશેષ છે - તે એક પરિવર્તનકારક વ્યૂહરચના છે, જે સંસ્થાઓને વધુ કાર્યક્ષમ રીતે, વધુ પારદર્શક રીતે અને વધુ જવાબદારીપૂર્વક સંચાલન કરવા માટે સક્ષમ કરે છે. ડિજિટલ સાધનોને અપનાવીને સંસ્થાઓ કામગીરીમાં સુધારો કરી. વિશ્વાસનું નિર્માણ કરી શકે છે અને તમામ હિતધારકો માટે સારા પરિણામો આપે છે. પછી ભલે તે જાહેર વહીવટમાં હોય, સહકારી ચળવળમાં હોય કે ખાનગી ક્ષેત્રમાં. ડિજિટલાઈઝેશન વધુ સમાવેશક, વધુ પ્રતિભાશીલ અને ટકાઉ ભવિષ્ય માટે માર્ગ પ્રશસ્ત કરે છે.

અભ્યાસક્રમ ઉપરાંત મોટા પાયે ટૂંકા ગાળાના અભ્યાસક્રમો સહકારી નેતૃત્વની જરૂરિયાત અને ભારતભરના લાખો તૈયાર કરવામાં આવ્યા છે.

નીતિ-સંબંધિત અને સ્થાનિક મહત્વપૂર્ણ સંશોધન :

ત્રિભુવન સહકારી યુનિવર્સિટીને અલગ પાડતી બાબત એ છે કે તેનો સંશોધન ક્ષેત્રે અભિગમ સીધો સહકારી ક્ષેત્રે સાથે સંકળાયેલ છે. તે વ્યવહારુ સંશોધનને પ્રાધાન્ય આપી રહી છે. સહકારી હસ્તક્ષેપની અસરનું મૂલ્યાંકન, પ્રશાસન ઓડિટ, સહકારી કાયદા અને નાણાકીય સાધનો માટે નીતિ-વિશ્લેષણ અને કૃષિ, ડેરી, મત્સ્યોદ્યોગ તેમજ ગ્રામીણ આજીવિકા સહકારી સંસ્થાઓ માટે સંચાલનને લગતું સંશોધન, તાલીમ મોડ્યુલ્સ અને વિસ્તરણ પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંશોધનને સાંકળીને યુનિવર્સિટી તારણોને ઝડપથી વ્યવહારમાં અપેક્ષા રાખે છે.

પાયાના સ્તરેથી નેતૃત્વ સુધીની તાલીમ:

ત્રિભુવન સહકારી યુનિવર્સિટીનું મોડેલ નિવાસીય શૈક્ષણિક કાર્યક્રમોને મોટા પાયે ટૂંકા ગાળા કોર્સ સાથે જોડે છે. યુનિવર્સિટી માત્ર સહકારી સંસ્થાઓ માટે વ્યાવસાયિક રીતે પ્રશિક્ષિત સ્નાતકો જ તૈયાર નહીં કરે, પરંતુ ચૂંટાયેલા નેતાઓ, સુપરવાઈઝરી સ્ટાફ અને પ્રાથમિક મંડળીઓના સભાસદો માટે પ્રમાણપત્ર અભ્યાસક્રમો પણ ચલાવશે.

અભ્યાસક્રમની વ્યૂહરચનામાં સ્પષ્ટતઃ સહકારી કાયદો અને તેનું પાલન, ડિજિટલ અને નાણાકીય સાક્ષરતા, મૂલ્ય-શૃંખલા વ્યવસ્થાપન અને જાતિ સમાનતા જેવા મોડ્યુલ્સનો સમાવેશ થાય છે - ત્રિભુવન સહકારી યુનિવર્સિટીની રચના સહકારી કર્મચારીને ઉચ્ચ કૌશલ્ય પૂરાં પાડવા માટે કરવામાં આવી છે. જે સાથે સાથે યુવા માટે કારકિર્દીનો માર્ગ પણ સુનિશ્ચિત કરશે.

રાષ્ટ્રીય ભાગીદારી અને સંઘીય અભિગમ :

ત્રિભુવન સહકારી યુનિવર્સિટીની મહત્વાકાંક્ષા રાષ્ટ્રીય છે. તે પોતાની પહોંચને વ્યાપક બનાવવા વિશિષ્ટ સહકારી સંસ્થાઓને પહેલેથી જ પોતાની સાથે જોડી રહી છે. ઉદાહરણ તરીકે પૂણે સ્થિત વૈકુંઠ મહેતા નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ કો-ઓપરેટિવ મેનેજમેન્ટ (VAMNICOM) યુનિવર્સિટીની પ્રથમ સંલગ્ન સંસ્થાઓમાંથી એક બની ગઈ છે. જે સ્થાપિત તાલીમ કાર્યક્રમો અને પ્રાદેશિક વિશેષતાને ત્રિભુવન સહકારી યુનિવર્સિટીના માળખામાં લાવી રહી છે. આ પ્રકારની ભાગીદારી ત્રિભુવન સહકારી યુનિવર્સિટીને સ્થાનિક સંદર્ભ ગુમાવ્યા વગર ભૌગોલિક રીતે વિસ્તરિત કરવાની મંજૂરી આપે છે.

તે શા માટે મહત્વપૂર્ણ છે :

પ્રશાસન, આજીવિકા અને સમાવેશન :

સહકારી મોડેલ દેશભરના લાખો નાના ઉત્પાદકો, માછીમારો, ડેરી, ખેડૂતો અને ગ્રામીણ ઉદ્યોગ સાહસિકોને સહયોગ અને

ટેકો આપવામાં મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે. સહકારી સંસ્થાઓ, વ્યક્તિઓને બજાર, ધિરાણ, ટેકનોલોજી અને વાજબી ભાવો સુધી પહોંચ બનાવવામાં મદદ કરે છે, જે તેઓ એકલા હાંસલ કરી શકતા નથી.

આથી સંચાલન મજબૂત કરવું, જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવી અને ખાસ કરીને મહિલાઓ, યુવાનો અને વંચિત સમૂહોનો સમાવેશ કરવો જરૂરી છે. આમ કરવાથી માત્ર આજીવિકામાં જ સુધારો થતો નથી, પરંતુ સહકારી મોડલ વધુ સ્થિતિસ્થાપક, લોકતાંત્રિક અને ટકાઉ બને છે.

ત્રિભુવન સહકારી યુનિવર્સિટી દ્વારા સહકારી શિક્ષણ અને તાલીમનું આધુનિકીકરણ કરવા માટે પાંચ પરિવર્તનકારી પહેલ :

(૧) સહકાર નવીનીકરણ અને નેતૃત્વ પ્રયોગશાળાની સ્થાપના :

સહકારી શિક્ષણને વધુ ગતિશીલ, વ્યવહારલક્ષી અને ભવિષ્ય માટે સુસજ્જ કરવી.

હેતુ: નવીનીકરણ પ્રયોગ કરવા માટે અને ગ્રામીણ તેમજ શહેરી ભારત માટે નવા સહકારી મોડેલ્સ ઘડી કાઢવા. વિદ્યાર્થીઓ, સહકારી વ્યાવસાયિકો અને ઉદ્યોગ સાહસિકોને સશક્ત બનાવવા.

મહત્વની વિશેષતાઓ :

- યુવાનોના નેતૃત્વમાં સ્ટાર્ટ-અપ્સને સહયોગ અને ટેકો આપતા સંવર્ધન કેન્દ્રો.
- ડિઝાઈન થિન્કિંગ, ડિજિટલ સાધનો અને

સ્થાનિક સાહસોના વિકાસ પરના અભ્યાસક્રમો. ● કૃષિ, ધિરાણ અને સાક્ષરતામાં વ્યવહાર ઉકેલોનું નિદર્શન કરવા વાર્ષિક “સહકાર ઈનોવેશન ચેલેન્જ”.

● વર્ગખંડના શિક્ષણને વાસ્તવિક જગતના સહકારી અનુભવો સાથે જોડતા ‘ક્ષેત્રીય એકાગ્રતા યોજનાઓ’.

(૨) આગામી પેઢી માટે સહકારી અભ્યાસક્રમ’ રજૂ કરવો :

પરંપરાગત સહકારી ફિલસૂફીને ઉભરતી સામાજિક અને આર્થિક વાસ્તવિકતા સાથે સંકલિત કરવા.

હેતુ: સહકારી ચળવળમાં સુધારા, નવીનીકરણ અને ટકાઉપણાને આગળ વધારી શકે તેવા વ્યવસાયિકો તૈયાર કરવાં.

મુખ્ય વિશેષતાઓ :

- ટકાઉ વિકાસ, સામાજિક જવાબદારી અને સરકયુલર ઈકોનોમી (ચક્રીય અર્થવ્યવસ્થા) સિદ્ધાંતો સાથે સંલગ્ન અભ્યાસક્રમ. ● ડેરી, ધિરાણ, હસ્તકલા અને કૃષિ ઉદ્યોગો સહિત ભારતના સફળ સહકારી મોડેલ્સને હાઈલાઈટ કરતા કેસ-સ્ટડીઝનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. ● સહકારી સંસ્થાઓ અને ડેટા-આધારિત મેનેજમેન્ટ સિસ્ટમ્સમાં ડિજિટલ પરિવર્તન અને આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સ પરના મોડ્યુલ્સ.
- સહકારી વિકાસની સર્વગ્રાહી સમજ માટે અર્થશાસ્ત્ર, ઈકોલોજી અને નીતિશાસ્ત્રને જોડતા બહુ-શાખાકીય અભ્યાસક્રમો.

(૩) “ડિજિટલ સહકારી શિક્ષણ “નું નિર્માણ

કરવું:

સહકારી શિક્ષણનું લોકશાહીકરણ કરવું અને ગામડાંઓથી લઈને વર્ચ્યુઅલ પ્લેટફોર્મ્સ સુધી દરેક જગ્યાએ શીખનારાઓ સુધી પહોંચવું.

હેતુ: સહકારી શિક્ષણની પહોંચને સાર્વત્રિક બનાવવા માટે ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરવો.

મુખ્ય વિશેષતાઓ :

- બહુવિધ ભારતીય ભાષાઓમાં મોડ્યુલર અભ્યાસક્રમો અને પ્રમાણપત્ર કાર્યક્રમો આપતું કરતું ઓનલાઈન પ્લેટફોર્મ.
- ડિજિટલ સિમ્યુલેશન અને ઇન્ટરએક્ટિવ સહકારી વ્યવસ્થાપન સાધનો.
- ઓન-કેમ્પસ અને ફિલ્ડ આધારિત શિક્ષણને જોડીને હાઈબ્રિડ તાલીમ મોડેલ્સ.
- કૌશલ્ય વિકાસને વ્યક્તિગત કરવા માટે આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સ (AI) આધારિત શૈક્ષણિક વિશ્લેષણ.

(૪) “સહકાર નીતિ સંશોધન અને પ્રશાસન કેન્દ્ર”ની રચના કરવી :

ત્રિભુવન સહકારી યુનિવર્સિટીને સહકારી નીતિ નવીનીકરણમાં રાષ્ટ્રીય અને વૈશ્વિક વિચારધારાના નેતા બનાવવા માટે.

હેતુ: સહકારી ક્ષેત્રમાં પુરાવા આધારિત નિર્ણય લેવા અને હિમાયતને મજબૂત બનાવવી.

મુખ્ય વિશેષતાઓ :

- સહકારી સંચાલન, સામાજિક ઓડિટિંગ અને સુધારા મોડેલ્સ પર વ્યવહારિક સંશોધન.
- પોલીસી પેપર્સ અને વાર્ષિક સહકારી નીતિ સમીક્ષા જર્નલ.
- રાજ્ય અને રાષ્ટ્રીય સહકારી વિભાગોને સલાહકારી સહયોગ.
- સહકારી કામગીરી, સમાવેશન અને ટકાઉ ક્ષમતા પર ડેટા સંગ્રહ.

(૫) “સહકાર લીડરશિપ નેટવર્ક”નું નિર્માણ કરવું:

નૈતિક, દૂરંદેશી અને વૈશ્વિક સ્તરે સભાન સહકારી નેતાઓની નવી પેઢીને તૈયાર કરવી.

હેતુ: મૂલ્યો પર આધારિત પાયાના સ્તર સાથે સંકળાયેલ નેતૃત્વને પ્રોત્સાહન આપવું.

મુખ્ય વિશેષતાઓ :

- યુવાનો અને વ્યવસાયિકો માટે ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થી આધારિત પરામર્શ કાર્યક્રમ.
- સહકારના ભવિષ્ય માટે રાષ્ટ્રીય સંવાદ અને નેતૃત્વ મહાસંમેલન.
- ગ્રામીણ સહકારી સંસ્થાઓ અને રિન્યૂએબલ એનર્જી કૃષિ-ટેકનોલોજી અને સામાજિક ધિરાણ જેવા ઉભરતા ક્ષેત્રો વચ્ચે નેતૃત્વ વિનિમય કાર્યક્રમો.

એક એવી સહકારી યુનિવર્સિટીનું નિર્માણ થાય જ્યાં, નવીનીકરણને સમાવેશન મળે, જ્ઞાનને આજીવિકા પ્રાપ્ત થાય અને સહકાર આત્મનિર્ભર ભારતનો પાયો બને.

સહકારી સંસ્થાઓ દ્વારા ગ્રામીણ વિકાસને મજબૂત બનાવવો

ગ્રામીણ ભારત એકબીજા સાથે પારસ્પરિક રીતે સંકળાયેલા પડકારોના સમૂહનો સામનો કરી રહ્યું છે : સહકારી સંસ્થાઓ માળખાગત રીતે એવા સાધનો ધરાવે છે, જે સંસાધનોને એકત્ર કરી શકે છે, વ્યવહાર ખર્ચ ઘટાડી શકે છે, જોખમમાં સહભાગી બની શકે છે અને ઉત્પાદકો તેમજ ગ્રામીણ સેવા-પ્રદાતાઓ માટે સામૂહિક સોદાબાજી શક્તિનું નિર્માણ કરી શકે છે. વર્તમાન નીતિના માહોલમાં જ્યારે ભારત સરકાર સહકારી પ્રશાસન, નાણાકીય ધિરાણ અને ડિજિટલ તૈયારીને ડિજિટલાઇઝેશન માટે શ્રેણીબદ્ધ પગલાંઓ હાથ ધરી રહી છે, ત્યારે સહકારી સંસ્થાઓ પહેલાં કરતાં વધુ સક્ષમ રીતે કામ કરવા તૈયાર છે. સહકારી સંસ્થાઓ ગ્રામીણ સમૃદ્ધિ, સર્વસમાવેશક રોજગાર અને સ્થિતિસ્થાપક સ્થાનિક અર્થતંત્રનું એન્જિન્સ બની શકે છે.

પાછલા કેટલાંક વર્ષોમાં કેન્દ્ર સરકારે સહકારી ક્ષેત્રે આમૂલ પરિવર્તન માટે પગલાં ભર્યા છે. જેમાં સહકાર મંત્રાલયની રચના અને રાષ્ટ્રીય સહકારી નીતિ (NCP) ૨૦૨૫ મહત્વપૂર્ણ છે. જે પેક્સને મજબૂત બતાવે છે.

નીતિની સાથે નાણાકીય સાધનોનું પણ વિસ્તરણ કરવામાં આવ્યું છે. સહકારી પ્રોજેક્ટ્સ માટે ધિરાણ આપતું ધ નેશનલ કો-ઓપેરેટિવ ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશને (NCDC) એક વર્ષથી બીજા વર્ષમાં પણ વધુ ધિરાણ આપી રહ્યું છે. NCDCની ધિરાણ ક્ષમતાને મજબૂત કરવા માટે કેન્દ્રિય યોજનાઓ અને અનુદાન સહાય માટેની મંજૂરીઓ તેના નાણાકીય હેતુને વધુ સ્પષ્ટ કરે છે.

સંચાલન અને કાર્યપદ્ધતિની દૃષ્ટિએ મંત્રાલયે PACSને બહુહેતુક કેન્દ્રોમાં પરિવર્તિત કરવા માટે મોડેલ પેટા-નિયમો બનાવ્યા છે. કમ્પ્યુટરાઈઝેશન અને ડિજિટલ ઓન-બોર્ડિંગને આગળ ધપાવ્યું છે જે તેમને ગામડાના સ્તરે ધિરાણ, ઈનપુટ સપ્લાઈઝસ, માર્કેટિંગ, વિસ્તરણ અને પસંદગીની જાહેર સેવાઓ પહોંચાડવા સક્ષમ બનાવે છે.

૧. આર્થિક એકત્રિકરણ અને મૂલ્ય-શ્રુંખલા સંકલન :

સહકારી સંસ્થાઓ પ્રાપ્તિ, પ્રક્રિયા, માર્કેટિંગ અને સંગ્રહમાં વ્યાપકતાના અર્થતંત્ર માટે વોલ્યુમ્સને એકત્રિત કરી શકે છે. જ્યારે સહકારી સંસ્થાઓ પ્રાથમિક પ્રક્રિયા (ગ્રેડિંગ,

છે. કમ્પ્યુટરાઈઝેશનને આગળ ધપાવતી નીતિ સાથે જોડાણ (કનેક્ટિવિટી) અને માનવક્ષમતામાં રોકાણ હોવું ખૂબ જરૂરી છે. ગ્રામીણ વિકાસને સાકાર કરવા માટે વ્યવહારુ વ્યૂહરચનાઓ :

(૧) ગ્રામ્ય સ્તરના વિકાસ કેન્દ્ર તરીકે PACS:

PACSને બહુહેતુક -સેવા કેન્દ્રોમાં રૂપાંતરિત કરવાની જરૂર છે, જે ઈનપુટ સપ્લાય, કૃષિ-વિસ્તરણ, પાક એકત્રીકરણ, ચૂકવણી સેવાઓ અને માઈક્રો પ્રોસેસિંગ પ્રદાન કરે. આવકના પ્રવાહમાં વૈવિધ્ય લાવવા માટે PACSને કાનૂની અને સંચાલન માળખું પૂરું પાડવા મોડેલ પેટા-નિયમો અપનાવવા જોઈએ.

(૨) મિશ્રિત ધિરાણ : અનુદાન અને રાહતના દરે લોન :

ગ્રાંટ ભંડોળનો ઉપયોગ ક્ષમતા નિર્માણ અને ફર્સ્ટ માઈલ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર (કોલ્ડ સ્ટોરેજ, નાના પ્રોસેસિંગ એકમો) માટે કરવો જોઈએ મૂડી ખર્ચ માટે રાહતના દર NCDC લોનનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. આથી મંડળીઓ માટેનું જોખમ ઘટે છે અને મૂલ્ય સંવર્ધિત પ્રવૃત્તિઓને વેગ મળે છે.

(૩) ડિજિટલ પારદર્શિતા માટે જોડાયેલ પ્રશાસન સુધારણા :

વૈધાનિક ઓડિટને મજબૂત બનાવો, મંડળીના હિસાબો ઓનલાઈન પ્રસિદ્ધ કરો, જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં મંડળીની ચૂંટણીઓ માટે ઈ-વોટિંગ દાખલ કરો અને કામગીરી સંલગ્ન ગ્રાંટ સાથે મોડેલ પેટા-નિયમોનું પાલન કરવા માટે પ્રોત્સાહન આપવું, ડિજિટલ ખાતાવહીઓ અને સભ્ય પોર્ટલ જવાબદારી અને ભાગીદારીમાં સુધારો કરવો.

(૪) બજાર જોડાણ અને બ્રાંડ નિર્માણ :

ફેડરેશન્સ મારફતે સામાન્ય બ્રાન્ડિંગ અને ગુણવત્તા નિયંત્રણમાં રોકાણ કરો, સંસ્થાકીય ખરીદદારો (શાળાઓ, હોસ્પિટલો, જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો) માટે ઉત્પાદનોને એકત્રિત કરો, ઈ-કોમર્સ પ્લેટફોર્મ સાથે બજાર પહોંચ માટે સહયોગ કરો અને પેકેજ ફૂડ્સ માટે FSSAI અને અન્ય નિયમનકારી ધોરણોને પૂર્ણ કરવા માટે સહકારી સંસ્થાઓને સમર્થન આપવું.

(૫) ક્ષમતા નિર્માણ અને જ્ઞાન નેટવર્કસ:

કૃષિ યુનિવર્સિટીઓ અને બિઝનેસ સ્કૂલોની ભાગીદારી દ્વારા પ્રાદેશિક સહકારી સંસાધન કેન્દ્રો (RCs)ની સ્થાપના કરવી, જેથી એન્ટરપ્રાઇઝ મેનેજમેન્ટ, ડિજિટલ

સાધનો, બૂક-કીપિંગ અને માર્કેટિંગ અંગે વ્યવહારુ તાલીમ આપી શકાય.

(દ) યુવા અને મહિલા કેન્દ્રિત સાહસો :

ગ્રામીણ ટેકનોલોજી અને લોજિસ્ટિક્સ ભૂમિકાઓમાં યુવાનો માટે લક્ષિત સંવર્ધન કાર્યક્રમો (ઈનક્યુબેશન પ્રોગ્રામ્સ) તૈયાર કરો અને મહિલા સહકારી સંસ્થાઓને પ્રોસેસિંગ, પેકેજિંગ અને છૂટક વેચાણ માટે બીજા અનુદાન (સીડ ગ્રાન્ટ્સ) આપવું.

નામાભિધાન દિવસ પર NCUI ની

ભૂમિકા – એક વ્યૂહાત્મક તક :

નેશનલ કો-ઓપરેટિવ યુનિયન ઑફ ઈન્ડિયા (NCUI) દ્વારા અખિલ ભારત સહકાર સપ્તાહની ઉજવણી તા. ૧૪થી ૨૦ નવેમ્બર નામાભિધાન સાથે કરવામાં આવે છે.

NCUI આ દિવસે ઉપયોગ કરી શકાય તેવા સૂચનો :

(૧) “PACS 2.0” - રાષ્ટ્રીય પડકાર :

PACSને બહુહેતુક કેન્દ્ર બનાવવા માટે એક સ્પર્ધાત્મક, સમયબદ્ધ અનુદાન કાર્યક્રમ શરૂ કરવો. જેમાં સિડગ્રાન્ટ, વિજેતાઓને ટેકનિકલ સહાય અને ફાસ્ટટ્રેક NCDC જોડાણ પ્રાપ્ત થાય છે.

(૨) રાષ્ટ્રીય સંમેલન -માર્કેટ લિન્કેજ સમિટ:

સહકારી ફેડરેશન, રિટેલ ચેઇન્સ,

ઈ-કોમર્સ પ્લેયર્સ અને નાણાકીય સંસ્થાઓ માટે એક શિખર પરિષદ (સમિટ)નું આયોજન કરો. જેથી તેઓ સહકારી ઉત્પાદનો માટે MOU કરી શકે.

(૩) ક્ષમતા-નિર્માણ પ્રશિક્ષણ કેલેન્ડર :

ટોચની કૃષિ યુનિવર્સિટીઓ અને મેનેજમેન્ટ સંસ્થાઓની ભાગીદારીમાં ડિજિટલ એકાઉન્ટિંગ, પ્રશાસન, માર્કેટિંગ અને એગ્રી બિઝનેસ પર કેન્દ્રિત મોડ્યુલ્સ, પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે તેવા વર્ષભરના તાલીમ કાર્યક્રમોનું કેલેન્ડર જાહેર કરો.

(૪) પારદર્શિતા અને માન્યતા :

સહકારી મંડળીઓનું ડિજિટલાઈઝેશન, ઓડિટની પૂર્તતા, સભ્ય સેવાઓ અને નાણાકીય સ્વાસ્થ્યનું ટ્રેકિંગ રાષ્ટ્રીય સ્કોરકાર્ડ પ્રસિદ્ધ કરવું. આવી સંસ્થાઓને પ્રોત્સાહિત કરવી.

(૫) યુવા અને મહિલા સ્ટાર્ટઅપ મેળો :

એક મેળાનું આયોજન કરો જેમાં યુવાનો અને મહિલાઓ સહકારી પહેલને પ્રસ્તુત કરે. આશાસ્પદ સાહસોને NCUIના નેટવર્ક અને NCDC/રાજ્ય ફંડિંગ વિન્ડો સાથે જોડવા.

(દ) જાહેર જાગૃતિ અને સભ્ય શિક્ષણ ઝૂંબેશ:

રાષ્ટ્રવ્યાપી સભ્ય શિક્ષણ ઝૂંબેશ શરૂ કરવી. જેમાં સભ્યોના અધિકારો,

જવાબદારીઓ અને ફાયદાઓની સમજ આપવામાં આવે.

(૭) ડેટા અને નોલેજ પોર્ટલ લોન્ચ :

સફળ મોડેલ્સનું અનુસરણ કરવામાં મંડળીઓને મદદ કરવા - હાઉસિંગ કેસ સ્ટડીઝ, મોડેલ પેટા-નિયમો, તાલીમ મોડ્યુલ્સ, બજાર ગુપ્તચર માહિતી અને અનુદાન અરજી ટેમ્પલેટ્સ ધરાવતું એક સહકારી જ્ઞાન પોર્ટલ શરૂ કરવું.

(૮) રાજ્યવાર રોડ શો :

નવી કેન્દ્રિય યોજનાઓ, ડિજિટલ ઓન-બોર્ડિંગ અને NCDCની ધિરાણ યોજનાઓ સમજાવવા માટે પસંદ કરેલાં રાજ્યોમાં NCUIના પ્રતિનિધિ મંડળોનો રોડ શો કરવો જોઈએ. જેનાથી રાષ્ટ્રીય નીતિને સ્થાનિક લોકો સુધી પહોંચાડી શકાય.

NCUI ના અમલીકરણ માટેની કાર્યયાદી

- PACS સુધારણા પાઈલટ્સને કાર્યાન્વિત કરવા માટે એક આંતર-મંત્રાલય ગોળમેજી પરિષદ (સહકાર મંત્રાલય, NCDC, NABARD, રાજ્ય રજિસ્ટ્રાર)નું આયોજન કરવું.
- “PACS 2.0” અનુદાન માટે અરજી માળખું અને પસંદગીના માપદંડોની રચના કરવી.

- બજાર જોડાણ સંમેલનમાં બે મોટા સંસ્થાકીય ખરીદદારો (જાહેર અને ખાનગી) સાથે MOUs કરવા.

- તાલીમ કેલેન્ડરને સાર્વજનિક રીતે પ્રસિદ્ધ કરી ક્ષમતા કાર્યક્રમમાં પ્રથમ ૫૦૦ સહકારી મેનેજર્સની નોંધણી કરવી. જ્ઞાન પોર્ટલ લોન્ચ કરી સફળ ગાથાઓ અને સંસાધનો પૂરાં પાડવા અપીલ કરવી.

નિષ્કર્ષ :

ગ્રામીણ વિકાસ વ્યૂહરચના તરીકે સહકારી નવીનીકરણ :

રાષ્ટ્રીય સહકારી નીતિ-૨૦૨૫ દ્વારા ભારતના નવીનીકૃત નીતિગત સુધારાને પગલે NCDC મારફતે ધિરાણ સુદૃઢ થયું છે અને PACSનું આધુનિકીકરણ કરવા માટેના વહીવટી પગલાંઓ, સહકારી સંસ્થાઓને એક નવી ઐતિહાસિક તક પૂરી પાડે છે. જો નીતિગત હેતુઓને શિસ્તબદ્ધ અમલ સાથે જોડવામાં આવે તો સહકારી સંસ્થાઓ ગ્રામીણ મૂલ્ય શ્રંખલાઓને પરિવર્તિત કરી શકે છે, આવકને સ્થિર કરી શકે છે અને સન્માનજનક સ્થાનિક રોજગારનું સર્જન કરી શકે છે.

બનાવવી અનિવાર્ય બની ગયું હતું. સહકારી ચળવળમાં પરિવર્તનની જરૂર છે, જેમાં “ખેડૂતો, મહિલાઓ અને ગ્રામીણ વિકાસ” તેના કેન્દ્રસ્થાને હોય અને સહકારી મંડળીઓ મજબૂત બને, રાષ્ટ્રીય મહાસંઘો નેતૃત્વ પ્રદાન કરે, કેન્દ્ર તેમજ રાજ્ય સરકારો આ સંસ્થાઓના વિકાસ માટે જરૂરી સમર્થન અને માન્યતા આપે.

ભારતના આદરણીય વડાપ્રધાન શ્રી નરેન્દ્રભાઈ મોદીના ‘સહકારે સમૃદ્ધિ’ (Co-operation to Prosperity) અને વર્ષ ૨૦૪૭ સુધીમાં ‘વિકસિત ભારત’ના વિઝનને સાકાર કરવા માટે રાષ્ટ્રીય સહકાર નીતિ-૨૦૨૫ ઘડવામાં આવી છે. જે સહકારી ક્ષેત્રના એકંદર વિકાસ અને વૃદ્ધિમાં રાષ્ટ્રીય મહાસંઘો/સંઘોની નિર્ણાયક ભૂમિકાને પણ સ્વીકારે છે. આ નીતિનો ઉદ્દેશ્ય ગ્રામીણ અર્થતંત્રના ઝડપી વિકાસ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરીને સહકારી ક્ષેત્રના વ્યવસ્થિત અને સુયોજિત, સર્વાંગી વિકાસને સરળ બનાવવાનો છે.

વિઝન, મિશન અને ઓબ્જેક્ટિવ્ઝ :

વિઝન (સંકલ્પના) :

સહકારી નીતિનું વિઝન (સંકલ્પના) ‘સહકારે સમૃદ્ધિ’ના વિઝનને અનુસરીને ટકાઉ વિકાસ માટે સાનુકૂળ વાતાવરણને પ્રોત્સાહન આપીને ૨૦૪૭ સુધીમાં

‘વિકસિત ભારત’ બનાવવાના ભારતના સામૂહિક ધ્યેયમાં નોંધપાત્ર યોગદાન આપવાનું છે.

મિશન (લક્ષ્ય) :

એક સક્ષમ કાનૂની, આર્થિક અને સંસ્થાકીય માળખાનું નિર્માણ કરવું જે પાયાના સ્તરે સહકારી ચળવળને મજબૂત અને ગહન બનાવશે અને સહકારી સાહસોને વ્યાવસાયિક રીતે સંચાલિત, પારદર્શક અને ટેકનોલોજી સક્ષમ, જીવંત બનાવશે અને સભ્યો દ્વારા થતા ઉત્પાદનને ટેકો આપવા માટે પ્રતિભાવશીલ એકમોમાં પરિવર્તિત કરવાની સુવિધા આપશે.

વ્યૂહાત્મક મિશન સ્તંભ દ્વારા મિશન સિદ્ધ કરાશે :

- (૧) પાયાને મજબૂત બનાવવો (Strengthening the foundation):
- (૨) જીવંતતાને પ્રોત્સાહન (Promoting vibrancy) :
- (૩) સહકારી સંસ્થાઓને ભવિષ્ય માટે સુસજ્જ કરવી (Making cooperatives future ready) :
- (૪) સમાવેશકતાને પ્રોત્સાહન અને પહોંચને ગહન બનાવવી (Promoting Inclusivity and Deepening Reach) :
- (૫) નવા અને ઉભરતા ક્ષેત્રોમાં પ્રવેશ કરવો

(Entering New and Emerging Sectros) :

(૬) સહકારી વૃદ્ધિ માટે યુવા પેઢીનું ઘડતર કરવું (Shaping Young Generation for Cooperative Growth) :

ઓબ્જેક્ટિવ્સ (ઉદ્દેશ્યો): નીતિનું મિશન આગામી ૧૦ વર્ષમાં છ વ્યૂહાત્મક મિશન-સ્તંભ હેઠળ જૂથબદ્ધ રીતે નીચે દર્શાવેલા ૧૬ ઓબ્જેક્ટિવ્સ અર્થાત્ ઉદ્દેશ્યો દ્વારા હાંસલ થશે :

- (૧) સ્વાયત્તતા, પારદર્શિતાનો પ્રોત્સાહન આપવા, વ્યવસાય કરવાની સરળતા (ઈઝ ઓફ ડૂઈંગ બિઝનેસ), સુશાસન અને સહકારી સંસ્થાઓ માટે સમાન તકો પ્રદાન કરવા માટે સમયસર સુધારાઓ દ્વારા સાનુકૂળ કાનૂની અને નિયમનકારી વાતાવરણનું નિર્માણ કરવું.
- (૨) અન્ય આર્થિક સંસ્થાઓની જેમ સુલભ અને પોષણક્ષમ ધિરાણ અને સમાન વ્યાવસાયિક તકોને પ્રોત્સાહન આપવું.
- (૩) સહકારી સંસ્થાઓ વચ્ચે સહકાર વધારવો, સહકારી માધ્યમને મજબૂત બનાવવું અને ભૌગોલિક પહોંચને વિસ્તૃત કરવી.
- (૪) સહકારી વ્યવસાય ઈકોસિસ્ટમના

વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવું.

- (૫) આંતરરાષ્ટ્રીય બજારો સુધી પહોંચ અને સભ્યોની આવક વધારવા સહિત બહુઆયામી વિસ્તરણને પ્રોત્સાહિત કરવું.
- (૬) કાર્યક્ષમ અને પારદર્શક વ્યવસ્થાપન માટે ટેકનોલોજી અપનાવવામાં વધારો કરવો.
- (૭) સહકારી સિદ્ધાંતો પર આધારિત સહકારી સંસ્થાઓને વ્યાવસાયિક રીતે સંચાલિત આર્થિક એકમોમાં પરિવર્તિત કરવા સક્ષમ બનાવવું.
- (૮) સહકારી વ્યવસ્થા દેશના પ્રત્યેક ખૂણે ખૂણે અને વસ્તી સુધી પહોંચાડવી.
- (૯) સહકારી ચળવળને વધુ સુદૃઢ કરવા, ખાસ કરીને યુવાનો અને મહિલાઓને સામેલ કરીને સહકારી સંસ્થાઓને લોક ચળવળ તરીકે પ્રોત્સાહન આપવું.
- (૧૦) નવા અને ઉભરતા ક્ષેત્રોમાં સહકારી સંસ્થાઓના પ્રવેશને પ્રેરિત કરીને પ્રોત્સાહન આપવું.
- (૧૧) સ્થિરતા અને સક્ષમતા માટે પર્યાવરણ-સાનુકૂળ પ્રથાઓ અને સરક્યુલર ઈકોનોમીને પ્રોત્સાહન આપવું.
- (૧૨) સહકારી સાહસોમાં દીર્ઘકાલીન

કારકિર્દી બનાવવા માટે યુવાનો, ખાસ કરીને ગ્રામીણ અને અર્ધશહેરી વિસ્તારોમાં વસતા લોકોને પ્રેરિત અને પ્રોત્સાહિત કરવા.

(૧૩) પ્રમાણિત, ઉચ્ચ ગુણવત્તાયુક્ત, સહકાર કેન્દ્રોના અભ્યાસક્રમોના વિકાસ અને અધિકૃત સામગ્રીના નિર્માણ માટે પ્રોત્સાહન આપવું.

(૧૪) સહકારી ક્ષેત્રમાં રોજગાર માટે યુવાનો અને મહિલાઓના કૌશલ્ય અને કૌશલ્ય સંવર્ધન માટે ઈકોસિસ્ટમને પ્રોત્સાહિત કરવી.

(૧૫) સહકારી ક્ષેત્રમાં પર્યાપ્ત સંખ્યામાં પાર્ટટાઈમ રિસોર્સ પર્સન્સ, ગુણવત્તાયુક્ત શિક્ષકો, ઈન્સ્ટ્રક્ટર્સ, પ્રશિક્ષકો અને મુલાકાતી અધ્યાપકો તરીકે સહકારી ક્ષેત્રના પ્રેક્ટિશનર્સની ઉપલબ્ધિ સુનિશ્ચિત કરવી.

(૧૬) એક ઈકોસિસ્ટમ વિકસાવવી જે સહકારી સંસ્થાઓ દ્વારા યોગ્ય ઉમેદવારોની ભરતીની સરળતાને સુવિધા આપે અને સંભવિત ઉમેદવારો માટે નોકરી શોધવાની પ્રક્રિયાને સરળ બનાવે. આ ઉદ્દેશ્યને સિદ્ધ કરવા નીતિવિષયક દસ્તાવેજમાં

વિગતવાર વ્યૂહરચનાઓ પ્રદાન કરવામાં આવી છે.

આ નીતિને યોગ્ય દિશામાં અમલમાં મૂકવા અને નિયમિત ધોરણે તેનું મોનિટરિંગ કરવા માટે નીતિ-દસ્તાવેજમાં એક ‘મોનિટરિંગ એન્ડ ઈમ્પ્લીમેન્ટેશન સ્ટ્રક્ચર’ સામે કરવામાં આવ્યું છે. તેમાં NABARD, NCDC, NDDDB અને NFDB જેવી ક્ષેત્રીય વિકાસ સંસ્થાઓનો પણ સમાવેશ થાય છે. કેન્દ્રિય સહકાર સચિવની અધ્યક્ષતામાં એક રાષ્ટ્રીય સ્તરની ‘નીતિ અમલીકરણના મોનિટરિંગ સમિતિ’ (Policy Implementation and Monitoring Committee)ની સ્થાપના કરવામાં આવશે, જે કેન્દ્ર-રાજ્ય સંકલન, અમલીકરણ આડેના અવરોધો દૂર કરવા, સમયાંતરે મોનિટરિંગ અને મૂલ્યાંકન વગેરે કરશે.

સહકારની નીતિનો ઉદ્દેશ્ય રાષ્ટ્રીય જીડીપીમાં સહકારી સંસ્થાઓના યોગદાનમાં હિસ્સો વધારવાનો છે. NCP-2025ના આ મહત્વાકાંક્ષી વિઝન અને જરૂરી સંસ્થાકીય, કાનૂની, ટેકનોલોજિકલ અને પાયાના સ્તરના સુધારાઓ દ્વારા ભારતમાં સહકારી સંસ્થાઓ તેમની સંપૂર્ણ ક્ષમતાને સાકાર કરી શકે છે અને દેશના સામાજિક-આર્થિક વિકાસ અને વૃદ્ધિને આગળ ધપાવી શકે છે.

સહકારી ઉદ્યોગ-સાહસિકતા દ્વારા યુવાનો, મહિલાઓ અને નબળા ક્ષેત્રો જેવાં કે હસ્તકલા, હાથવણાટ, શ્રમ, મત્સ્યોદ્યોગને સશક્ત બનાવવા

ભારતનું સહકારી ક્ષેત્ર વિશ્વના સૌથી વિશાળ ક્ષેત્રોમાંનું એક છે, જેમાં ૩૦ ક્ષેત્રોમાં ૩૨ કરોડથી વધુ સભ્યપદ ધરાવતી ૮,૪૫,૪૭૫ સહકારી સંસ્થાઓનો સમાવેશ થાય છે. સ્વનિર્ભર અર્થતંત્ર માટે ભારતનું વિઝન - આત્મનિર્ભર ભારતના લક્ષ્યાંકો સિદ્ધ કરવામાં સહકારી ઉદ્યોગ-સાહસિકતા મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે. સહકારી ઉદ્યોગ-સાહસિકતા વ્યવસાય માટે અનન્ય અભિગમનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે, જે આર્થિક કાર્યક્ષમતાને સામાજિક જવાબદારી સાથે જોડે છે અને લોકોને સાહસ-સર્જનના કેન્દ્રસ્થાને મૂકે છે. તે સભ્ય-માલિકી, લોકતાંત્રિક નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયા, નફાનું ન્યાયિક વિતરણ અને વિકાસમાં સહભાગિતા પર ભાર મૂકે છે, જે તેને ઉદ્યોગ-સાહસિકતાના અન્ય સ્વરૂપોથી વિશિષ્ટ રીતે અલગ પાડે છે. સહકારી સંસ્થાઓ ભારતની ગ્રામીણ અને અનૌપચારિક અર્થ-વ્યવસ્થાની કરોડરજજુ સમાન છે, સહકારી ઉદ્યોગ-સાહસિકતા તેમને સામૂહિક સાહસ દ્વારા સશક્તિકરણ, આર્થિક સ્વતંત્રતા અને ગૌરવનો માર્ગ પ્રદાન કરે છે. આ વર્ષનું વિષયવસ્તુ “આત્મનિર્ભર

ભારત માટે સહકારી ક્ષેત્ર શ્રેષ્ઠ માધ્યમ છે” એ નેશનલ કો-ઓપરેટિવ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (NCUI)ની સહકારી પુનર્જીવન પ્રત્યેની પ્રતિબદ્ધતાને રેખાંકિત કરી ‘સહકારથી સમૃદ્ધિ’ના રાષ્ટ્રીય લક્ષ્યાંક સાથે જોડે છે.

સહકારી નવીનીકરણ અને ઉદ્યોગ-સાહસિકતાના વાહક તરીકે યુવાનો :

ભારત ૪૦ કરોડથી વધુ યુવાનો સાથે વિશ્વમાં સૌથી વધુ યુવા વસ્તી ધરાવે છે, જે કુલ વસ્તીના ૩૦ ટકા લોકોનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. રાષ્ટ્રીય યુવા નીતિ-૨૦૨૪ યુવાનોને ૧૫થી ૨૯ વયની વ્યક્તિઓ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે અને આ વયશ્રેણીનો ઉપયોગ વિકાસલક્ષી અને રોજગાર આયોજન હેતુઓ માટે થાય છે, નીતિ આયોગ અને વિશ્વ બેંકના મતે, જો દેશ યુવા કાર્યબળનો શિક્ષણ, કૌશલ્ય અને રોજગાર સર્જન દ્વારા કાર્યક્ષમ રીતે લાભ ઉઠાવે, તો આ યુવાઓની વસ્તી ક્ષમતા અને સંભાવના વર્ષ ૨૦૩૦ સુધીમાં ભારતની જીડીપીમાં એક ટ્રિલિયન અમેરિકન ડોલર સુધીનો ઉમેરો કરી શકે છે.

સહકારી ઇકોસિસ્ટમમાં યુવાનોની ભાગીદારીને મજબૂત કરવા માટે નીચે દર્શાવેલાં પગલાંઓ નિર્ણાયક છે :

- **તાલીમ અને શિક્ષણ:** યુવાનોને જરૂરી કૌશલ્ય અને જ્ઞાનથી સજ્જ કરવા માટે ઉદ્યોગ-સાહસિકતા, વ્યવસાય વ્યવસ્થાપન અને સહકારી સિદ્ધાંતો પર તાલીમ અને શિક્ષણ પ્રદાન કરવું
- **નાણાભંડોળની પહોંચ:** યુવાનોને સહકારી વ્યવસાયો શરૂ કરવા અને તેનું વિસ્તરણ કરવામાં મદદ કરવા માટે NCDCની યુવા સહકાર જેવી યોજનાઓ અને અન્ય ધિરાણ વિકલ્પો, જેવાં કે માઈક્રો ફાઈનાન્સ, ગ્રાન્ટ અથવા લોન સુધી પહોંચની સુવિધા આપવી.
- **માર્ગદર્શન અને નેટવર્કિંગ :** યુવાનોને સહકારી ક્ષેત્રના અથવા અન્ય ક્ષેત્રના અનુભવી ઉદ્યોગ-સાહસિકો અથવા માર્ગદર્શકો સાથે જોડવા કે જેઓ માર્ગદર્શન, સમર્થન અને નેટવર્કિંગની તકો પ્રદાન કરી શકે.
- **સહકારી વ્યવસાય મોડેલ :** NCUI દ્વારા શરૂ કરાયેલ ‘કો-ઓપ કનેક્ટ’ જેવા ઓરિએન્ટેશન કાર્યક્રમો પર ભાર મૂકવો, જેથી યુવાનોને સહકારી વ્યવસાય મોડેલ અપનાવવા માટે પ્રોત્સાહિત કરી શકાય.
- **નવીનીકરણ અને સર્જનાત્મકતા :** યુવાનોમાં નવીનીકરણ અને

સર્જનાત્મકતાને પ્રોત્સાહન આપવું અને તેમને અદ્વિતીય વ્યવસાયિક વિચારો અને વાસ્તવિક દુનિયાની સમસ્યાઓના નિરાકરણ વિકસાવવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવા.

- **સામાજિક અસર :** સહકારી ઉદ્યોગ-સાહસિકતાની સામાજિક અસર પર ભાર મૂકવો, જેમ કે યુવાનો માટે નોકરીઓ અને આવકની તકો ઊભી કરવી, ગરીબી ઘટાડવી અને સમુદાયના વિકાસને પ્રોત્સાહન આપીને તેમજ સામાજિક મુદ્દાઓ પર ધ્યાન આપીને તેમનો સામાજિક સમાવેશ કરવો.
- **નેતૃત્વ વિકાસ :** યુવાનોમાં નેતૃત્વ કૌશલ્યનો વિકાસ કરવો અને તે દ્વારા તેમને વ્યવસાયોનું સંચાલન, ટીમવર્ક અને માહિતી આધારિત નિર્ણયો લેવા માટે સક્ષમ બનાવવા.
- **સહયોગ અને ભાગીદારી :** સંસાધનો, કુશળતા અને નેટવર્ક્સનો લાભ લેવા માટે યુવાનો, વ્યવસાયો અને સંસ્થાઓ વચ્ચે સહયોગ, નેટવર્કિંગ અને ભાગીદારીને પ્રોત્સાહિત કરવી.
- **યુવા સહકારી સાહસો :** યુવા ઉદ્યોગ-સાહસિકોને તાલીમ, ભંડોળ અને માર્ગદર્શન પ્રદાન કરતા કાર્યક્રમો શરૂ કરવા.

- સહકારી વ્યવસાય ઈન્ક્યુબેટર્સ : ટેકનિકલ માર્ગદર્શન, કાર્યસ્થળ અને નેટવર્કિંગ સહયોગ દ્વારા નવતર સહકારી વ્યવસાયના વિચારોને પ્રોત્સાહિત કરવા. NCUI, રાજ્ય સહકારી સંઘો અને યુનિવર્સિટીઓ સાથે સહયોગ કરીને સમર્પિત ઈન્ક્યુબેટર્સની સ્થાપના કરવી.
 - યુવા સંચાલિત સહકારી સંસ્થાઓ : સ્વરોજગાર, કૌશલ્યનો ઉપયોગ અને સામુદાયિક મોડેલ તરીકે સેવા આપવા માટે યુવાનોની માલિકીની અને તેમના દ્વારા સંચાલિત સહકારી સંસ્થાઓને પ્રોત્સાહન આપવું.
 - યુવા સહકારી ઉદ્યોગ-સાહસિક મંચ : મહત્વાકાંક્ષી સહકારી સ્થાપકોને પ્રેરિત કરવા માટે યુવા સહકારી નેતાઓ સાથે ચર્ચા અને નેટવર્કિંગ સત્રનું આયોજન કરવું.
- શિક્ષણ, ઉદ્યોગ-સાહસિકતા અને સમાનતાને જોડતા સંકલિત અભિગમ દ્વારા આગળ ધપી રહ્યું છે, સહકારી ઉદ્યોગ-સાહસિકતા મહિલાઓને સામૂહિક રીતે પોતાનું આર્થિક સ્વાતંત્ર્ય, નેતૃત્વ અને સામાજિક સુખાકારી વધારવા માટે એક સમાવેશક પ્લેટફોર્મ પૂરું પાડે છે.
- મલ્ટી-સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ (અમેન્ડમેન્ટ) એક્ટ, ૨૦૨૩ અને રાજ્ય સહકારી અધિનિયમોમાં થયેલા તાજેતરના સુધારાના પગલે સહકારી બોર્ડ પર મહિલાઓના પ્રતિનિધિત્વને સંસ્થાકીય બનાવ્યું છે, જે દ્વારા લૈંગિક-સંતુલિત પ્રશાસન સુનિશ્ચિત થયું છે. જે ઉદ્યોગ-સાહસિકતાને સુલભ અને સક્ષમ બનાવે છે. અમૂલ ડેરી નેટવર્કથી લઈને લિજ્જત પાપડ અને સેવા (SEWA) સુધીની નોંધપાત્ર સફળતાની ગાથાઓ દર્શાવે છે કે કઈ રીતે

મલ્ટી-સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ (અમેન્ડમેન્ટ) એક્ટ, ૨૦૨૩ અને રાજ્ય સહકારી અધિનિયમોમાં થયેલા તાજેતરના સુધારાના પગલે સહકારી બોર્ડ પર મહિલાઓના પ્રતિનિધિત્વને સંસ્થાકીય બનાવ્યું છે, જે દ્વારા લૅંગિક-સંતુલિત પ્રશાસન સુનિશ્ચિત થયું છે. જે ઉદ્યોગ-સાહસિકતાને સુલભ અને સક્ષમ બનાવે છે. અમૂલ ડેરી નેટવર્કથી લઈને લિજ્જત પાપડ અને સેવા (SEWA) સુધીની નોંધપાત્ર સફળતાની ગાથાઓ દર્શાવે છે કે કઈ રીતે સામૂહિક સાહસ મહિલાઓની આજીવિકામાં પરિવર્તન લાવી શકે છે.

ડિજિટલ પ્લેટફોર્મ, GeM, ક્લસ્ટર આધારિત મોડેલ્સ અને NCUI હાટ જેવી પહેલ દ્વારા બજારની પહોંચનું વિસ્તરણ મહિલાઓ દ્વારા ઉત્પાદિત સહકારી ઉત્પાદનોના બ્રાન્ડિંગ અને દૃશ્યતામાં વધારો કરી શકે છે. સાથે સાથે કૃષિ, ડેરી અને મત્સ્યોદ્યોગમાં સ્વ-સહાય સમૂહો (SHGs), માઈક્રો કેડિટ અને બહુહેતુક સહકારી

મહિલા સશક્તિકરણ :

ચોથું, ડિજિટલ અને બ્રાન્ડિંગ સંકલન સ્પર્ધાત્મકતાની ચાવી છે. ONGC, એમેઝોન કારીગર અથવા GeM દ્વારા

ઉભરતા સંભવિત ક્ષેત્રોમાં સહકારી સંસ્થાઓનું વિસ્તરણ કરવું

ભારતની સહકારી ચળવળ હંમેશાં ખેતી, ડેરી, ધિરાણ અને હેન્ડલૂમ જેવાં ક્ષેત્રોમાં મજબૂત રહી છે. આ પ્રકારની સહકારી સંસ્થાઓએ લોકોને ખર્ચ ઘટાડવામાં, જોખમો વહેંચવામાં અને સામૂહિક રીતે આર્થિક ઉપાર્જન કરવામાં મદદ કરી છે. હવે જ્યારે આપણો દેશ વિકાસ કરી રહ્યો છે અને વધુ ડિજિટલ અને શહેરી બની રહ્યો છે ત્યારે એવા નવા ક્ષેત્રો ખુલી રહ્યાં છે, જેમાં સહકારી સંસ્થાઓ મોટો ફરક લાવી શકે છે. આ ક્ષેત્રો છે - પ્રવાસન, આરોગ્ય સેવાઓ, ગ્રીન એનર્જી (હરિત ઊર્જા) અને સેવા પ્લેટફોર્મ્સ. આ ચારેય ક્ષેત્રોનું જો સહકારી ક્ષેત્ર દ્વારા સંચાલન કરવામાં આવે તો ઘણી નવી નોકરીઓનું સર્જન થઈ શકે છે અને લોકોને આવકની નવી તકો પ્રદાન કરી શકે છે.

આજે આમાંના ઘણાં ક્ષેત્રોની સેવાઓ અસ્તવ્યસ્ત અને અસંગઠિત છે. લોકોને ઘણી વાર નબળી ગુણવત્તા, ગેરવાજબી કિંમતો કે અવિશ્વસનીય સેવાની સમસ્યાઓનો સામનો કરવો પડે છે. સહકારી સંસ્થાઓ લોકોને એક સાથે લાવીને, સ્પષ્ટ નિયમો નિર્ધારિત

કરીને, વાજબી વેતનો સુનિશ્ચિત કરીને અને વિશ્વસનીય સેવાઓ પ્રદાન કરીને આ સમસ્યાઓનું નિરાકરણ લાવી શકે છે.

- **પ્રવાસન સહકારી સંસ્થાઓ :** ગ્રામીણ પ્રવાસન, પર્યાવરણ સાનુકૂળ પ્રવાસો અને સાંસ્કૃતિક અનુભવોને પ્રોત્સાહન આપી શકે છે અને શહેરોમાં તબીબી પ્રવાસન સાથે દર્દીઓને પણ મદદ કરી શકે છે.
- **આરોગ્ય સહકારી સંસ્થાઓ :** એમ્બ્યુલન્સ ચલાવી શકે છે, ઘર-આંગણે આરોગ્ય તપાસ (હેલ્થ ચેક-અપ્સ) ઓફર કરી શકે છે, ડોક્ટર સાથે પરામર્શ માટે ઓનલાઈન વ્યવસ્થા કરી શકે છે અને લોકોને ઘેરબેઠાં દવાની ડિલીવરી કરી શકે છે.
- **સેવા સહકારી સંસ્થાઓ :** સુથાર, ડ્રાઈવરો, ઈલેક્ટ્રિશિયન્સ, ઘરેલું નોકરો અને આયાને એક ડિજિટલ પ્લેટફોર્મ પર સંગઠિત કરી શકે છે, જેની માલિકી કામદારો પોતે ધરાવે છે અને તેથી વાજબી વેતન અને વિશ્વાસ સુનિશ્ચિત થઈ શકે છે.

અપનાવવા અને અમલ મૂકવા યોગ્ય વૈશ્વિક સહકારી ઉદાહરણો :

- એગ્રો-ટુરિઝમ મલ્ટીસ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટી લિમિટેડ (ATCOS):
- ન્યૂ ઈન્ડિયા ટ્રાવેલ કો-ઓપરેટિવ લિમિટેડ (NITC):
- સ્કિલ્સ હોસ્પિટલ / SCIALS (Scias SCCL) : આ સ્પેનમાં વપરાશકર્તાઓ અને વ્યાવસાયિકો દ્વારા સહ-સંચાલિત સહકારી હોસ્પિટલ છે, જેમાં વ્યાવસાયિકો (સ્ટાફ) અને વપરાશકર્તા/દર્દીઓ બંને સભ્યપદ ધરાવે છે. તેનું લોકશાહી ઢબે સંચાલન થાય છે. તેમાં જે નફો થાય છે તેનું પુનઃ રોકાણ કરવામાં આવે છે અથવા તો સુધારા હાથ ધરવા માટે તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. સહકારી મોડેલ પર આધારિત આ હોસ્પિટલ દર્દીઓના હિતને ધ્યાનમાં રાખીને ખર્ચને નિયંત્રિત કરવામાં મદદ કરે છે.
- સ્પ્રિન્ગર લિંક : આ સભ્ય માલિકીનું ડેટા પ્લેટફોર્મ છે. જેમાં ડેટા સાર્વભૌમત્વ, સંમતિ મિકેનિઝમ અને લોકશાહી સંચાલન જોવા મળે છે. આરોગ્ય સેવાઓના ‘પ્લેટફોર્મ ડેટા’ની દૃષ્ટિએ આ એક રસપ્રદ પ્લેટફોર્મ છે જેમાં ગોપનીયતા, ટેકનિકલ માળખું અને

નિયમનકારી પૂર્તતાનું સંચાલન આવશ્યક છે.

- આરઈસ્કૂપ (યુરોપિયન નેટવર્ક) : આ સમુદાય/નાગરિક ઊર્જા સહકારી સંસ્થાઓનું ફેડરેશન છે. જે સ્થાનિક પુનઃપ્રાપ્ય ઉત્પાદન, વહેંચણી, કાર્યક્ષમતા પ્રોજેક્ટ્સનો અમલ કરે છે. પ્રત્યેક સભ્ય સહકારી સંસ્થા નાગરિક માલિકી ધરાવે છે. જેનું લોકશાહી ઢબે સંચાલન કરવામાં આવે છે. સભ્યો પુનઃપ્રાપ્ય પ્રોજેક્ટ્સમાં રોકાણ કરે છે, ખર્ચ/લાભ વહેંચી લે છે અને સહકારી સંસ્થાઓ વચ્ચે શિક્ષણ-સહકારને સમર્થન આપે છે.
- ઈલેક્ટ્રીકીટાત્વર્ક શાંનૌ (EWS): આ જર્મની સ્થિત સહકારી માલિકીની ઊર્જા સહકારી સંસ્થા છે, જેણે સ્થાનિક વિરોધ અને સક્રિયતા બાદ સ્થાનિક ગ્રીડ અને ઊર્જા પુરવઠાનો હવાલો સંભાળ્યો હતો. આ એક પ્રકારનું ‘સેન્ટર ફોર પબ્લિક ઇમ્પેક્ટ’ છે. જેની માલિકી સ્થાનિક નાગરિકની હોય છે, જેમાં લોકશાહી અંકુશ રાખીને સ્વચ્છ ઊર્જા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવે છે.
- ફેરબીએનબી કો-ઓપ : આ યુરોપ/વૈશ્વિક એક સહકારી આતિથ્ય માર્કેટ પ્લેસ (ટૂંકા ગાળાના રોકાણ માટે) જે ટ્રાવેલ માર્કેટ

સહકારી સંસ્થાઓનું સંચાલન બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ દ્વારા કરવામાં આવે છે, જેમાં મહિલાઓ અને યુવાનો માટે પ્રતિનિધિત્વ આરક્ષિત હોય છે કે જેથી સર્વ સમાવેશકર્તા અને સંતુલિત નિર્ણય પ્રક્રિયા સુનિશ્ચિત કરી શકાય. બોર્ડ સંપૂર્ણ પારદર્શિતા સાથે મુખ્ય નિર્ણયો, નાણાકીય વ્યવસ્થાપન અને નીતિના અમલ પર દેખરેખ રાખે છે. જવાબદાર નિર્ધારિત કરવા નિયમિત ઓડિટ થવું જોઈએ. બેન્ક મેનેજર, એકાઉન્ટન્ટ અને ટેક્નિકલ આસિસ્ટન્ટની બનેલી એક નાની ઓપરેશનલ ટીમ દૈનિક પ્રવૃત્તિઓનું કાર્યક્ષમ રીતે સંચાલન કરે છે.

- **કામદાર સભ્ય :** એવા લોકો જે ખરેખર કાર્ય કરે છે - જેમાં ગાર્ડ્સ, હોમસ્ટે ઓનર્સ, એમ્બ્યુલન્સ ડ્રાઈવર્સ, સુથારો, આરોગ્ય કાર્યકરો વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- **ગ્રાહક સભ્યો :** ગ્રાહકો જે સેવાઓને સમર્થન આપવા અને નિયમિતપણે ઉપયોગ કરવા માગે છે.
- **સંસ્થાકીય સભ્યો :** પંચાયતો, હોસ્પિટલો, સ્વ-સહાય સમૂહો અને યુનિવર્સિટીઓ જેવા સમૂહો જે માત્ર

બ્રાન્ડિંગ અને ટેકનોલોજી શા માટે મહત્વપૂર્ણ છે ?

वर्ष	संख्या	युवानोनी वृद्धि (%)	नोंध
२०२१	८५,०००	-	
२०२२	८४,०००	१०.५८	
२०२३	१,०८,०००	१४.८८	
२०२४	१,२४,०००	१४.८१	
२०२५	१,४३,०००	१५.३२	

१०-१२-२०२५

ભારત માટે નવા સહકારી મોડેલ્સ

વર્ષ	આરોગ્ય સહકારી સંસ્થાઓ (વિશ્વનો અંદાજ)	વૃદ્ધિ (%)
૨૦૨૧	૧૫,૮૦૦	૫.૩૦
૨૦૨૨	૧૬,૬૦૦	૪.૪૦
૨૦૨૩	૧૭,૫૦૦	૪.૮૨
૨૦૨૪	૧૮,૩૦૦	૫.૧૭
૨૦૨૫	૧૮,૩૦૦	૪.૪૬

વેતન મળે છે અને સહકારી સંસ્થા ગુણવત્તા અને સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરી શકે છે.

(૫) કો-ઓપ કિચન :

NCUIના કો-ઓપ કિચનની જેમ એક સહકારી મંડળી નોઈડા, ગુરુગ્રામ, બેંગલુરુ અને અમદાવાદ જેવા શહેરો કે જ્યાં મોટા પાયે ઉદ્યોગો અને કારખાનાં ઊભા થયાં છે ત્યાં એક શ્રેષ્ઠ મોડેલ તરીકે સેવા આપી શકે છે. જે સમુદાય રસોડાઓ (Community Kitchens)થી શરૂ કરીને ક્રમશઃ લગ્નો, કોર્પોરેટ ઇવેન્ટ્સ અને સામાજિક કાર્યક્રમોમાં કેટરિંગ સેવાઓનું વિસ્તરણ કરી શકે છે અને તેમના માટે સફળતાની અપાર સંભાવના છે.

સહકારી સંસ્થાઓ અર્થતંત્રને કઈ રીતે મદદ કરે છે ?

આ નવા સહકારી મોડેલ્સ સ્થાનિક અર્થતંત્રમાં પરિવર્તન લાવી શકે છે. તેઓ સ્થિર નોકરીઓનું સર્જન કરે છે અને કામદારોને વીમા તેમજ સામાજિક સુરક્ષા જેવા લાભો આપે છે. આ સહકારી મોડેલ્સ ખાનગી કંપનીઓના બદલે સમુદાયની અંદર જ નાણા રાખવામાં મદદ કરે છે. મહિલાઓ અને યુવાનો નેતૃત્વની ભૂમિકા લઈ શકે છે અને સમુદાયો વધુ આત્મનિર્ભર બની શકે છે.

(૩) ગ્રીન એનર્જી સહકારી સંસ્થાઓ :

ગામો અથવા એપાર્ટમેન્ટ સોસાયટીઓ સોલર પેનલ્સ ઇન્સ્ટોલ કરવા માટે પૈસા એકત્ર કરી શકે છે અને ઉત્પાદિત વીજળી વહેંચી શકે છે. ખેડૂતો સિંચાઈ માટે સોલર પમ્પનો ઉપયોગ કરી શકે છે. બાયોગેસ પ્લાન્ટ્સ કચરાને સ્વચ્છ ઇંધણમાં ફેરવી શકે છે. ઇલેક્ટ્રીક ચાર્જિંગ સ્ટેશન્સ નગરો અને ગામોમાં ઇલેક્ટ્રિક વાહનોને સેવા આપી શકે છે.

(૪) સેવા સહકારી સંસ્થાઓ :

સુથાર, ઇલેક્ટ્રીશિયન, ડ્રાઈવરો અને બાળ-સંભાળ પ્રદાતાઓ જેવા કામદારો પોતાની માલિકીના ડિજિટલ પ્લેટફોર્મ પર એકસાથે આવી શકે છે. ગ્રાહકો સરળતાથી સેવા બૂક કરાવી શકે છે. કામદારોને વાજબી

વૈશ્વિક હરિફાઈમાં નવીન સહકારી વ્યાવસાયિક મોડેલ્સ સ્થાપવા

૧. પ્રસ્તાવના

૨૧મી સદીની સહકારી સંસ્થા હવે સ્થાનિક બજાર સુધી જ મર્યાદિત રહી નથી, તે હવે વૈશ્વિક સ્તરે સ્પર્ધા અને જોડાણો કરે તેવી તેની પાસે અપેક્ષા છે.

સહકારી સંસ્થાઓ લાંબા સમયથી એવા અદ્વિતીય વ્યાવસાયિક એકમો તરીકે ઓળખાતી આવી છે જે આર્થિક સધ્ધરતાને સામાજિક પ્રતિબદ્ધતા સાથે જોડે છે. જોકે હવે વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મકતા માટે સામાજિક પ્રતિબદ્ધતા કરતાં કંઈક વિશેષની જરૂર છે - તેમના માટે હવે અનુકૂલનક્ષમતા, ટેકનોલોજીને અપનાવવી, બજાર પ્રતિભાવ અને નવીનીકરણની જરૂર છે. સમયની માંગ છે કે એવા નવતર સહકારી બિઝનેસ મોડેલ્સ અર્થાત્ વ્યાવસાયિક મોડેલ્સનું નિર્માણ કરવું જે સહકારી મૂલ્યોને કાર્યક્ષમતા, ઉત્પાદકતા અને સક્ષમતા-સ્થિરતા સાથે જોડી શકે.

૨. બદલાતું વૈશ્વિક વ્યવસાય વાતાવરણ :

વૈશ્વિક અર્થતંત્રનું ઉદારીકરણ ડિજિટલાઈઝેશન અને તીવ્ર સ્પર્ધાની લાક્ષણિકતાઓ ધરાવે છે. આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સ, ઓટોમેશન, બિગ ડેટા અને ઈ-કોમર્સ જેવા ટેકનોલોજિકલ વિક્ષેપો

વ્યવસાયો કેવી રીતે કાર્ય કરે છે તેને ફરીથી આકાર આપી રહ્યાં છે. ગ્રાહકો હવે માત્ર ઉત્પાદિત ચીજવસ્તુઓની જ નહીં, પરંતુ નૈતિક, ટ્રેસેબલ અને પર્યાવરણીય રીતે જવાબદાર બ્રાન્ડ્સની માગણી કરી રહ્યાં છે. આ પરિવર્તનોએ સહકારી સંસ્થાઓ માટે પડકારો અને તકો એમ બંનેનું સર્જન કર્યું છે.

આ ગતિશીલ પરિપ્રેક્ષ્યમાં સહકારી સંસ્થાઓએ પરંપરાગત સભ્ય-સેવાની ભૂમિકાથી આગળ વધીને સાહસિક, નવતર અને વૈશ્વિક રીતે જોડાયેલા સાહસો બનવું પડશે.

૩. સહકારી સંદર્ભમાં નવીનીકરણની સમજ :

સહકારી સંસ્થાઓમાં નવીનીકરણ કે નવીનતા ટેકનોલોજિકલ અપગ્રેડેશનથી કંઈક વિશેષ છે, જેમાં સંચાલન-પ્રશાસન, મૂલ્ય-સર્જન અને સભ્ય જોડાણની નવી પદ્ધતિઓનો સમાવેશ થાય છે.

સહકારી સંસ્થાઓમાં નવીનીકરણના કેટલા મુખ્ય પરિમાણોમાં નીચેની બાબતોનો સમાવેશ થાય છે :

(૧) ઉત્પાદન અને પ્રક્રિયામાં નવીનતા :

(૨) સંસ્થાકીય નવીનતા :

(૩) માર્કેટિંગ નવીનતા :

(૪) સામાજિક નવીનતા :

(૫) નાણાકીય નવીનતા :

આ બહુ-પરિમાણીય નવીનીકરણ દ્વારા સહકારી સંસ્થાઓ તેમની સામાજિક નૈતિકતા સાથે સમાધાન કે બાંધછોડ કર્યા વગર પોતાની સ્પર્ધાત્મકતાને મજબૂત બનાવી શકે છે.

૪. નવતર સહકારી વ્યવસાય મોડેલ્સ :

(૧) પ્લેટફોર્મ સહકારી સંસ્થાઓ :

ડિજિટલ અર્થતંત્રના ઉદય સાથે પ્લેટફોર્મ સહકારી સંસ્થાઓ એક નવતર વ્યવસાય મોડેલ તરીકે ઉભરી આવી છે કે જેમાં સભ્યો સામૂહિક રીતે ડિજિટલ પ્લેટફોર્મની માલિકી ધરાવે છે અને તેનું સંચાલન કરે છે. તેના ઉદાહરણોમાં સહકારી રાઈડ-શેરિંગ સેવાઓ, ઓનલાઈન માર્કેટપ્લેસ અને ફીલાન્સ પ્લેટફોર્મનો સમાવેશ થાય છે. આ મોડેલ્સ યોગ્ય આવક વહેંચણી, ડેટા પારદર્શિતા અને લોકશાહી નિર્ણય પ્રક્રિયા સુનિશ્ચિત કરે છે. જે કોર્પોરેટ ડિજિટલ જાયન્ટ્સ સામે માનવીય વિકલ્પ પ્રદાન કરે છે.

(૨) ગ્રીન અને પુનઃપ્રાપ્ય ઊર્જા સહકારી સંસ્થાઓ :

સ્થિરતા-સક્ષમતા પ્રેરિત નવીનતાએ પુનઃપ્રાપ્ય પાવર જનરેશન - સોલર, પવન અને બાયોગેસમાં સંકળાયેલી ઊર્જા સહકારી સંસ્થાઓને જન્મ આપ્યો છે. જેમ કે યુરોપમાં

નાગરિકોની માલિકીની ઊર્જા સહકારી સંસ્થાઓ રાષ્ટ્રીય ગ્રીડમાં નોંધપાત્ર યોગદાન આપે છે. આ પ્રકારના મોડેલ્સ સમુદાયોને સશક્ત બનાવે છે, કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટ્સ (પ્રદૂષણ) ઘટાડે છે અને સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘના ટકાઉ સ્થાયી વિકાસ લક્ષ્યાંકો સાથે જોડે છે.

(૩) એગ્રી-ટેક એન્ડ ફૂડ પ્રોસેસિંગ સહકારી સંસ્થાઓ :

કૃષિ સહકારી સંસ્થાઓ ઉત્પાદકતા અને વૈશ્વિક બજારની પહોંચ વધારવા માટે ટેકનોલોજી અપનાવી રહી છે. કૃષિ-ટેક સહકારી સંસ્થાઓ IoT, AI આધારિત હવામાન આગાહી અને ડિજિટલ માર્કેટિંગ પ્લેટફોર્મ્સનો ઉપયોગ કરે છે. તદુપરાંત ભારતમાં પીએમકિસાન સંપદા યોજના અને PMFME જેવી યોજનાઓ હેઠળ ફૂડ પ્રોસેસિંગ અને મૂલ્યસંવર્ધનમાં એકીકરણ ખેડૂતોને કિંમતનો ઉચ્ચ હિસ્સો મેળવવામાં મદદ કરે છે.

(૪) સામાજિક અને સેવા સહકારી સંસ્થાઓ:

આ સહકારી સંસ્થાઓ આરોગ્ય-સંભાળ, શિક્ષણ, આવાસ અને કલ્યાણ સેવાઓ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે. અહીં નવીનતા હાઈબ્રિડ ધિરાણ મોડેલ્સ અને ડિજિટલ સેવા વિતરણમાં રહેલી છે.

(૫) વૈશ્વિક સહકારી જોડાણો અને નિકાસ ક્લસ્ટર્સ :

સહકારી સંસ્થાઓ વિશાળ બજારોની

પહોંચ મેળવવા માટે નિકાસલક્ષી ક્લસ્ટર્સ અને આંતરરાષ્ટ્રીય જોડાણો બનાવી રહી છે. સામૂહિક બ્રાન્ડિંગ, પ્રમાણપત્ર અને લોજિસ્ટિક સહભાગિતા દ્વારા તેઓ વિશાળ પાયો ધરાવતી અર્થવ્યવસ્થા હાંસલ કરી શકે છે.

પ. સફળ સહકારી નવીનીકરણના કેસ-સ્ટડીઝ:

- **અમૂલ - ભારતની ડેરી ક્રાંતિ:** લોકપ્રિય રીતે ‘અમૂલ’ તરીકે ઓળખાતા ધી ગુજરાત કો-ઓપરેટિવ મિલ્ક માર્કેટિંગ ફેડરેશન (GCMMF) સહકારી નવીનીકરણનું વિશ્વ કક્ષાનું ઉદાહરણ રજૂ કરે છે. તેણે પાયાના સ્તરે ગ્રામીણ દૂધ એકત્રીકરણ પ્રણાલીનો વ્યાવસાયિક માર્કેટિંગ અને બ્રાન્ડિંગ સાથે જોડીને ભારતમાં ‘શ્વેત ક્રાંતિ’ની શરૂઆત કરી હતી. આજે અમૂલ વિશ્વભરમાં ડેરી ઉત્પાદનોની નિકાસ કરે છે, જે પુરવાર કરે છે કે સહકારી સંસ્થાઓ ખરા અર્થમાં સત્ય કેન્દ્રિત મૂલ્યોને વળગી રહીને વૈશ્વિક બહુરાષ્ટ્રીય કંપનીઓ (MNCs) સાથે સ્પર્ધા કરી શકે છે.

- **મોનડ્રેગન કોર્પોરેશન-સ્પેન:** મોનડ્રેગન કો-ઓપરેટિવ કોર્પોરેશન (MCC) સહકારી વૈશ્વિકીકરણના સૌથી અદ્યતન ઉદાહરણોમાંનું એક છે. ૧૯૫૬માં

(૪) નીતિ અને નિયમનકારી અવરોધો :

ઘણાં દેશોમાં સહકારી ઉદ્યોગ - સાહસિકતા માટે સહાયક કાનૂની માળખાનો અભાવ છે.

(૫) બજારની પહોંચ અને બ્રાન્ડિંગ :

નાની સહકારી સંસ્થાઓને ઘણી વાર આંતરરાષ્ટ્રીય ગુણવત્તા ધોરણો અને બ્રાન્ડની દૃશ્યતાને પહોંચી વળવામાં મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડે છે.

આ પડકારો સંસ્થાકીય, રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે લક્ષિત હસ્તક્ષેપની જરૂરિયાતનો નિર્દેશ આપે છે.

૭. વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મકતા વધારવા માટેની વ્યૂહરચનાઓ :

ઉપરોક્ત અવરોધોને દૂર કરવા અને નવીનીકરણને પ્રોત્સાહિત કરવા સહકારી સંસ્થાઓ નીચે દર્શાવેલી વ્યૂહરચનાઓ અપનાવી શકે છે :

(૧) ડિજિટલ પરિવર્તન:

માર્કેટિંગ, એકાઉન્ટિંગ, લોજિસ્ટિક્સ અને સભ્ય સંચાર માટે ડિજિટલ પ્લેટફોર્મમાં રોકાણ કરવું આવશ્યક છે. ક્લાઉડ આધારિત સોલ્યુશન્સ અને આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સ ટુલ્સ કામગીરીને મહત્તમ રીતે શ્રેષ્ઠ બનાવી શકે છે અને પારદર્શિતામાં સુધારો લાવી શકે છે.

(૨) સંશોધન અને વિકાસ (R & D) :

સહકારી મહાસંઘોમાં નવીનીકરણ

હબની રચના કરવાથી નવા ઉત્પાદનો, વ્યવસાય મોડેલ્સ અને બજાર વ્યૂહરચનાને પ્રોત્સાહિત કરી શકાય છે. યુનિવર્સિટીઓ અને સંસ્થાઓ સાથેનો સહયોગ નવીનીકરણને વેગ આપી શકે છે.

(૩) ક્ષમતાનિર્માણ અને શિક્ષણ :

ઉદ્યોગ-સાહસિકતા, વ્યવસ્થાપન અને ડિજિટલ સાક્ષરતામાં સભ્યોને તાલીમ આપવાથી સહકારી સંચાલન-પ્રશાસન અને સ્પર્ધાત્મકતા મજબૂત થાય છે. યુવા જોડાણ કાર્યક્રમો નવી ઊર્જા અને વિચારોનો સંચાર કરી શકે છે.

(૪) વ્યૂહાત્મક ભાગીદારી :

જાહેર-ખાનગી ભાગીદારી (PPP) અને ઇન્ટર નેશનલ કો-ઓપરેટિવ એલાયન્સ (ICA) જેવી વૈશ્વિક સહકારી ચળવળો સાથે સહયોગ જ્ઞાન વહેંચણી, ધિરાણ અને વૈશ્વિક પહોંચમાં વધારો કરી શકે છે.

(૫) મૂલ્ય શ્રૃંખલા સંકલન:

સમગ્ર મૂલ્ય શ્રૃંખલા-ઉત્પાદનથી લઈને પ્રક્રિયા અને નિકાસ સુધી સહકારી સંસ્થાઓને સંકલિત કરવાથી ઉચ્ચ વળતર અને બજારની અસ્થિરતા સામે સ્થિતિસ્થાપકતા સુનિશ્ચિત થાય છે.

(૬) નીતિ સહયોગ :

સરકારો અને સર્વોચ્ચ સંસ્થાઓએ નવી ટેકનોલોજી અપનાવતી અથવા વૈશ્વિક સ્તરે વિસ્તરણ કરતી સહકારી સંસ્થાઓ માટે

સ્વદેશી

સ્વધર્મે નિધનં શ્રેયઃ પરધર્મો ભયાવહઃ

ગીતા કહે છે કે પરધર્મ ગમે તેટલો સારો હોય, તો પણ તે ભયાનક છે; જ્યારે સ્વધર્મનું પાલન કરતાં મૃત્યુ પણ શ્રેયસ્કર છે. આ સ્વદેશીની ભાવના છે. બાપુએ સ્વરાજ્યની ચાવી આમાં જોઈ હતી.

૧૮૦૫માં જ્યારે અંગ્રેજ સરકારે બંગાળના ભાગલા કર્યા, ત્યારે સમસ્ત દેશમાં જે વિરોધનો વંટોળ વાયો તે વખતે પ્રજાને સ્વદેશીનું ભાન થયું ને એ અંગેની ચળવળ જોરશોરથી ઊપડી, પરંતુ એમાં માત્ર બ્રિટિશ માલનો બહિષ્કાર હતો.

૧૮૧૫માં બાપુ ભારત આવ્યા ને એક વર્ષ સમગ્ર દેશનું ભ્રમણ કરતાં લાગ્યું કે, આ દેશની અવનતિનું કારણ આપણે દરેક ક્ષેત્રે સ્વદેશી ધર્મ ચૂક્યા છીએ. તે ફરીથી પાછો લાવવા તેમણે ભગીરથ પ્રયાસો આદર્યા.

બાપુનો સ્વદેશી ધર્મ કેવળ આર્થિક વિષય પૂરતો મર્યાદિત નહોતો. એમણે તો ધાર્મિક, રાજકીય, શૈક્ષણિક, સાંસ્કૃતિક - એમ વિવિધ ક્ષેત્રે સ્વદેશીની વાત કરી. આ સ્વદેશીમાં પરદેશીનો તિરસ્કાર નથી, પણ જેમ રાષ્ટ્રીયતા સમજ્યા વગર આંતરરાષ્ટ્રીયતાની વાતો આભમાં બાયકા ભરવા જેવી છે, તેમ સ્વદેશી મારફતે જ 'વસુધૈવ કુટુંબકમ્'ની ભાવના સિદ્ધ કરી શકાય.

આર્થિક ક્ષેત્રે સ્વદેશી એટલે આપણી આસપાસ વસનારા લોકોએ પેદા કરેલી ચીજવસ્તુઓ વાપરવી તે. આ દૃષ્ટિએ બાપુએ રેટિયા ને ખાદીના ઉપયોગ પર ભાર મૂક્યો ને તે એટલે સુધી કે 'સૂતરને તાંતણે સ્વરાજ'ની વાત તેમણે કરી ને તે સફળ થઈ.

આ દેશમાં અંગ્રેજોના આગમન પહેલાં અનેક સુંદર ગૃહઉદ્યોગો ને ગ્રામોદ્યોગો ચાલતા હતા. અંગ્રેજોએ બહુ ફૂરતાથી એનો નાશ કર્યો. ગુજરાતી કવિ શ્રી કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણીએ પોતાના કાવ્ય 'સર્જકશ્રેષ્ઠ આંગણો'માં એનું બહુ કરુણ વર્ણન કર્યું છે. બાપુએ આ ગ્રામોદ્યોગોને સજીવન કરી સ્વદેશીની હિમાયત કરી.

માણસ કંઈ પણ ખરીદતી વખતે એ વસ્તુનો વિચાર કરે કે મારો ખર્ચેલો પૈસો કોના હાથમાં જશે. ખાદી-ગ્રામોદ્યોગ પાછળ આ દૃષ્ટિ કામ કરે છે. આપણે દેશ પરદેશી ચીજો પાછળ એટલો ઘેલો બનવા માંડ્યો હતો કે બાપુએ આ સ્વદેશી ધર્મને એક વ્રત તરીકે વ્રતમાળામાં સ્થાન આપ્યું, ને તેનું મહત્ત્વ સમજાવ્યું.

Publisher, Printer & Editor : Dr. Rajendra C. Trivedi

Owner : Gujarat State Co-operative Union, 'SAHYOG', Relief Road, Ahmedabad-380 001

Published From : Gujarat State Co-operative Union, 'SAHYOG', Relief Road, Ahmedabad-380 001

Printed at : Reliable Art Preintery (Ahmedabad) Pvt. Ltd., 301, 3rd Floor, Punit Plaza,

B/h. Navgujarat College, Off. Ashram Road, Ahmedabad-380014. Gujarat